

Vragen/opdrachten en antwoorden Literatuurgeschiedenis.org

Versie 7-11-2020

In de oude website Literatuurgeschiedenis.nl waren op de 'hoofdstukpagina's' vragen en opdrachten beschikbaar (na inloggen). Alle teksten, vragen en opdrachten van de oude site zijn overgenomen op de nieuwe website Literatuurgeschiedenis.org. Inloggen is niet meer nodig, op vragen en opdrachten zijn voor iedereen zichtbaar.

Alle overgenomen teksten, vragen, verwijzingen en dergelijke worden in 2020-2021 gecontroleerd en waar nodig verbeterd door inhoudelijk deskundigen. Ook wordt er gewerkt aan nieuwe handvatten voor didactiek en worden er nieuwe pagina's toegevoegd aan de website.

Dit bestand bevat alle vragen en opdrachten zoals deze op de oude website stonden, plus (voor zover beschikbaar) de antwoorden zoals deze door de toenmalige redactieleden zijn gemaakt. Het tijdvak 'Gouden eeuw' is in de nieuwe website opgedeeld in twee afzonderlijke tijdvakken 16^e en 17^e eeuw, hetzelfde geldt voor de gecombineerde 20^e/21^e eeuw. Voor de vragen in deze laatste eeuwen zijn in het verleden helaas geen modelantwoorden gemaakt. Dit bestand is niet volledig, maar omdat we denken dat het desondanks nog handig kan zijn voor de onderwijspraktijk van docenten en leraren stellen we het toch graag aan u beschikbaar. Vragen opzoeken gaat het gemakkelijkste via ctrl-F.

Inhoud

Middeleeuwen	2
'Gouden eeuw': 1550-1700	8
18 ^e eeuw	19
19 ^e eeuw	25
20 ^e en 21 ^e eeuw.....	29

Middeleeuwen

Een pennenproef als begin

- *Wat is een pennenproef?*

Nadat een schrijver/kopiist zijn ganzenveer had aangescherpt, probeerde hij even uit of de pen weer goed schreef. Vaak schreef hij op een kladvel het eerste dat hem te binnen schoot.

- *In welke periode werd Oudnederlands gesproken?*

Tussen ca. 800 en 1150.

Leg op grond van de tekstpagina Lied van Heer Halewijn uit welke eigenschappen van mondeling overgeleverde literatuur daarin naar voren komen.

"Het feit dat de meeste verhalen in gepaard rijm (AA BB CC etc.) waren vormgegeven, droeg eraan bij dat ze gemakkelijk in het gehoor lagen en beter onthouden konden worden. Ook de regelmatige herhaling was daarbij een hulpmiddel."

Hendrik van Veldeke

- *Welke teksten zijn van Veldeke bekend?*

Servaaslegende; Eneasroman; 30 liefdesliederen.

- *Veel middeleeuwse liefdesliedjes beginnen op dezelfde manier. Hoe?*

De meeste liedjes beginnen met een verwijzing naar de natuur, de zg. *Natureingang*, die de dichter in een bepaalde stemming brengt.

Schrijf een liefdesgedicht van ca. 8 regels, dat net als die van Veldeke, met een zogenaemde Natureingang begint.

[Handelingsdoel. Idealiter blijkt uit het gedicht dat de leerling een relatie heeft gelegd tussen de Natureingang en het liefdesthema dat in het vervolg van het vers uitgewerkt wordt.]

Hoofsheid

- *Welke invloed hadden de kruistochten op de hoofse cultuur?*

Tijdens de kruistochten raakten velen onder de indruk van de Arabische cultuur, waar de kunst van het levensgenieten veel verder ontwikkeld was dan in Europa. Vanaf die tijd begint zich, het eerst aan de Franse hoven, een 'hoofse' [= van het hof] cultuur te ontwikkelen.

- *Wat was het belangrijkste principe van de hoofse omgangsvormen?*

Het belangrijkste principe van de hoofse omgangsvormen is respectvolle gemanierdheid: je laat de ander in zijn waarde en plaatst deze niet voor onaangename verrassingen. Je bent wellevend, galant en je beheerst je driften en impulsen

Lees de tekstpagina over Floris ende Blancefloer. Leg uit in hoeverre de kruistochten van belang zijn geweest voor het schrijven van deze roman.

"De charme van Floris ende Blancefloer moet voor middeleeuwers niet alleen hebben gelegen in het romantische verhaal, maar ook in het feërieke decor. De beschrijvingen van wonderbaarlijke bewegende beelden op het (schijn)graf van Blancefloer, de exotische tuinen en het fantastische paleis van de emir van Babylon zijn ongetwijfeld beïnvloed door de indrukken die de kruistochtvaarders in het Midden-Oosten hadden opgedaan."

Ridderliteratuur

- *Wat zijn de voornaamste verschillen tussen Karel- en Arturromans?*

Karelromans: zijn hoofdzakelijk gewijd aan oorlog en massa-gevechten, vaak tussen christenen en moslims

Arturromans: nadruk ligt op individuele avonturen, toernooien en tweegevechten, en op de hoofse liefde.

- *Welke voorbeeldfunctie hadden ridderromans voor het oorspronkelijke publiek?*

De lotgevallen van de romanfiguren dienden tot voorbeeld voor de edelen die naar zulke verhalen luisterden, hoe zich als hoofse ridders en edelvrouwen te gedragen.

Leg op grond van de tekstpagina Karel ende Elegast uit welke typische eigenschappen van ridderschap daarin naar voren komen.

Onder meer:

- moed: Elegast riskeert ontdekking om Eggerics complot te verijdelen
- trouw: Elegast aan leenheer Karel, ondanks een kwalijke behandeling
- geloof: Karel gehoorzaamt het eigenaardige bevel van God, Elegast vertrouwt op het godsoordeel in het duel
- eerlijkheid: Elegast lijdt liever schade dan dat hij verraad pleegt

Voorbeeldige levens

- *Wat was het einddoel voor de middeleeuwse mens? Hoe dacht hij dat te kunnen bereiken?*

Het doel voor alle mensen was het bereiken van de hemel. Dit was mogelijk door te geloven in Christus als verlosser en door bovendien een goed leven te leiden, dat wil zeggen armen te helpen, je niet over te geven aan vraatzucht of diefstal, niet te moorden en je niet te laten leiden door gierigheid en afgunst, kortom: door te doen wat God van je verlangde.

- *Waarom was het leven van Jezus het voorbeeld bij uitstek?*

Hij had, als Zoon van God, een perfect voorbeeldig leven geleid en was daarom het beste voorbeeld om na te volgen. Juist daarom werd het verhaal van zijn leven, dat natuurlijk in de eerste plaats uit de Bijbel bekend was, in allerlei versies verteld.

Lees de pagina over het Leven van Liedewij. In hoeverre lijkt haar levensloop op het leven van Jezus, dat als hét voorbeeld van een voorbeeldig leven werd beschouwd? Noem zowel overeenkomsten als verschillen.

Er zijn natuurlijk vooral verschillen te noemen, de meeste nogal voor de hand liggend (man/vrouw, Romeinse tijd/Middeleeuwen, Palestina/Nederland). Gedoeld wordt vooral op tegenstellingen als:

- Jezus als Gods Zoon/Liedewij als schepsel;
 - Jezus' leven stond geheel in dienst van God/Liedewij komt pas na verloop van tijd tot inkeer
 - Jezus' dood redt alle gelovigen/Liedewij's dood redt enkele mensen uit het vagevuur
- Daarnaast zijn er ook overeenkomsten:
- Beiden hebben tijdens hun leven zwaar geleden
 - Beiden klaagden niet over hun lijdensweg
 - Beiden deden wonderen (hoewel Jezus ze zelf verrichtte, terwijl God ze voor Liedewij deed (Jezusbuidel))

Brabantse mystiek

- *Wat is mystiek?*

Mystiek is de poging om één te worden met God door volkomen overgave. In de geest van de mysticus ontstaat hierdoor ruimte waarin God kan binnenkomen. Maar of hij binnenkomt staat niet vast: de eenwording is een geschenk van God, en niet een beloning die verdiend kan worden door ijverig bidden. Het moment waarop zich dit voordoet, komt volkomen onverwacht: de mysticus ervaart de aanwezigheid van God en weet dat deze werkelijkheid echter is dan de wereld om haar heen.

- *Met welk doel werden mystieke ervaringen opgeschreven?*

Het doel van mystieke literatuur is onder meer om te beschrijven hoe je zou moeten handelen om mystieke ervaringen te kunnen krijgen. Het is ook een poging om in woorden te vatten wat eigenlijk niet gezegd kan worden.

Lees de tekstpagina over het zesde visioen van Hadewijch. De mystieke visioenen van

Hadewijch worden wereldwijd nog steeds met graagte gelezen. Kun je je daar iets bij voorstellen? Probeer je antwoord ook te verklaren - hoe lastig dat misschien ook is.
[Handelingsdoel. Idealiter blijkt uit het antwoord dat de leerling geprobeerd heeft zich te verplaatsen in zingevingsvragen en godservaringen.]

Van den vos Reynaerde

- Waar blijkt in het tekstfragment dat Reinaert een doortrapte schurk is?

Direct aan het begin, waar Reinaert Tibeert door het bespotten van zijn aarzeling zover krijgt om zichzelf het oordeel aan te doen. Voorts in het vervolg, waar Reinaert Tibeert in zijn doodsnoed bespot.

- Welke twee tegenstrijdige gevoelens maakt Reinaert bij de lezer/luisteraar los?

De ene keer wekt hij bewondering door zijn slimheid, dan weer roept hij afschuw op door de manier waarop hij anderen te grazen neemt.

De prent van Fokke ende Sukke bij deze pagina verwijst naar de 'Madocke'. Leg uit hoe de humor in deze grap in elkaar steekt.

De prent bevat een woordspeling op het werkwoord 'maken'. De eerste zin van de Reinaert luidt 'Willem die Madocke maecte', waarbij 'maken' doorgaans opgevat wordt als 'schrijven' en Madocke dus een tekst moet zijn. Volgens de prent is 'een madocke' echter een ingewikkeld apparaat, dat door Willem 'gemaakt' in de zin van 'gerepareerd' zou kunnen worden. Dat werpt een geheel nieuw licht op de eerste zin van de Reinaert.

Jacob van Maerlant

- Wat had een middeleeuwse schrijver nodig om te kunnen schrijven? Hoe ging dat bij Maerlant?

De steun van rijke mensen, die hem de tijd en de middelen gaven om het dure perkament en ander schrijfgerei te kopen, en zodoende te kunnen schrijven. Maerlants werken allemaal geschreven in opdracht van en betaald door edelen, onder wie Floris V. [Een ander mogelijk (deel)antwoord is: kennis van Frans en Latijn geleerd en de weg weten naar de belangrijkste boeken in die talen.]

- Noem enkele genres die Maerlant beoefend heeft.

Ridderroman, natuurencyclopedie, bijbelvertaling, wereldgeschiedenis, strofische gedichten. [Heiligenleven wordt in de tekst niet genoemd, maar is ook goed].

Maerlant werd door tijdgenoten geëerd als groot dichter. Toch doen de meeste onderwerpen die hij in zijn werken behandelde ons niet bepaald aan verheven literatuur denken. Wat zou volgens jou in dit vraagstuk doorslaggevend moeten zijn: de tegenwoordige opvatting over literatuur of de toenmalige? Verdedig je antwoord met argumenten.

[Handelingsdoel. Idealiter blijkt uit het antwoord dat de leerling geprobeerd heeft zich te verplaatsen in andere literatuuropvattingen dan alleen de huidige en schijnbaar onwrikbare.]

Beeld van de wereld

- Waarop was het middeleeuwse wereldbeeld voornamelijk gebaseerd, op overlevering of waarneming?

Voornamelijk op overlevering. Men baseerde zich op geschriften van grote geleerden uit het verleden. Hun kijk op de wereld was gevormd door allerlei gegevens uit de bijbelse en klassieke oudheid te combineren. Waarneming speelde slechts incidenteel een rol.

- Waarom waagde men zich pas laat in de Middeleeuwen verder de oceaan op?

Omdat pas vanaf die tijd schepen en navigatiemiddelen (zoals het kompas) tegen zo'n avontuur waren opgewassen. Of, andersom geformuleerd, omdat voordien de schepen nog te kort schoten en men niet over goede navigatieapparatuur (zoals het kompas) beschikte.

[**Onjuist** is een antwoord als: Voordien was men bang van de aarde, die als een platte

pannenkoek werd gezien, af te vallen]

Lees de tekstpagina over Der Naturen Bloeme. Daarin worden allerlei wonderbaarlijke verschijnselen genoemd. Ook vandaag nog circuleren er dergelijke fabelachtige verhalen. Noem er twee, en probeer te verklaren waarom ze zo hardnekkig zijn.

[Handelingsdoel. Mogelijke goede antwoorden zijn: Het monster van Loch Ness, de Verschrikkelijke Sneeuwman, Bermuda Driehoek, UFO's, marsmannetjes/buitenaards leven, Atlantis, etc. Idealiter bevat de gegeven verklaring elementen als: dit soort verschijnselen bevredigen de menselijke behoefte aan spanning en sensatie, aan onbekende uitdagingen, aan voorvallen die de gevestigde macht/wetenschap voor een raadsel stelt, etc.]

Onderwijs en artes

- *Waar kon je in de Middeleeuwen een bibliotheek vinden?*

Aanvankelijk alleen in de kloosters, later ook in de universiteiten.

- *Waarin onderscheiden artesteksten zich van andere soorten middeleeuwse teksten?*

Artesteksten zijn werken die bedoeld waren om op een praktische manier informatie vast te leggen over de mens en over de wereld om hem heen. In tegenstelling tot de literaire werken wilden de schrijvers van artesteksten dus niet iets maken wat ze mooi vonden of iets waarvan ze dachten dat het anderen zou brengen tot religieuze inzichten. Verreweg de meeste van zulke teksten zijn dan ook in proza geschreven, en niet op rijm zoals bij veel andere Middelnederlandse literatuur.

Kies één van de aanklikbare teksten uit de rechtermarge van de pagina 'Onderwijs en Artes'. Kopieer daaruit het vertaalde fragment van de Middelnederlandse tekst en plak dat in het veld hieronder. Beschrijf vervolgens welk beeld van het middeleeuwse onderwijs dit bij je oproept.

[Handelingsdoel. De korte tekstjes gaan vanuit verschillende perspectieven en achtergronden over aspecten van het middeleeuwse onderwijs. Idealiter blijkt uit het antwoord dat de leerling zich heeft proberen te verplaatsen in de middeleeuwse onderwijssituatie.]

Het boek als bibliotheek

- *Hoe ontstonden verzamelhandschriften?*

Boeken werden in de Middeleeuwen met de hand en op bestelling geschreven. De opdrachtgever kon dus een boek op maat bestellen, en precies aangeven welke teksten hij graag wilde hebben. Die werden achter elkaar opgeschreven in een verzamelhandschrift.

- *Waarom waren ze juist rond 1400 zo populair?*

In de loop van de dertiende eeuw raken de lange ridderromans uit de mode en worden korte teksten populair. Voor korte teksten, die te klein zijn om er een apart boek aan te wijden, heb je een verzamelhandschrift nodig.

Er is een grote kans dat de inhoud van de boekenkast bij je thuis een goede afspiegeling geeft van de interesses van jou en/of je huisgenoten. Probeer vanuit die gedachte te verklaren waarom geschiedkundigen erg geïnteresseerd zijn in de samenstelling van middeleeuwse verzamelhandschriften.

We kunnen middeleeuwers niet interviewen om hen te vragen naar hun interesses en drijfveren. Een verzamelhandschrift van een rijke burger, met daarin bijvoorbeeld een ridderroman, een mystieke tekst en een serie gebeden, vertelt ons via een omweg toch iets voor die interesses en drijfveren.

Dichtende vrienden in Brugge

- *Wat maakte het middeleeuwse Brugge tot een wereldstad?*

Het relatief grote aantal inwoners en vooral het feit dat de stad leefde van de internationale handel en mensen aantrok uit alle windstreken.

- *Wat is een acrostichon en waar werd het door Jan van Hulst voor gebruikt?*

Een naamdicht (de beginletters van elke zin of strofe vormen samen een naam, woord of zinspreuk). Jan van Hulst gebruikte het om zijn naam te verstoppen in een tekst, en om te laten zien hoe literair vaardig hij was.

Er is een duidelijke verbinding tussen de dichters van het Gruuthusehandschrift en de rederijkers. Noem vier punten van verwantschap. Vergelijk daarvoor deze pagina met de literatuurgeschiedenispagina 'Rederijkers' en de schrijverspagina 'Anthonis de Roovere'.

Overeenkomsten Gruuthusedichters en rederijkers:

1. dezelfde genres: liederen, gedichten en gebeden;
2. met kameraden zorgen voor zang en spel bij hoog bezoek in de stad;
3. verzorgen van toneelopvoeringen tijdens processies;
4. literatuur schrijven was geen beroep maar vrijetijdsbesteding;
5. uitschrijven van prijsvragen;

Zingen in de Middeleeuwen

- *Noem en omschrijf twee vormen van middeleeuwse liefdesliederen*

- *Noem en omschrijf twee andere soorten middeleeuwse liederen*

Sommige soorten liederen die in de Middeleeuwen populair waren, kennen we nog steeds, andere bestaan niet meer of zijn minder belangrijk geworden. Geef voor drie soorten liedjes aan of ze nog steeds populair zijn of juist niet, en probeer te verklaren waarom dat het geval is.

[Handelingsdoel. Mogelijke goede antwoorden zijn: liefdesliedjes zijn van alle tijden en plaatsen, omdat dat ook voor de liefde zelf geldt; etc.]

Vroomheid aan de IJssel

- *wat is de Moderne Devotie voor een beweging?*

- *waarom speelden boeken in de Moderne Devotie zo'n belangrijke rol?*

Uit zijn levensloop blijkt dat Geert Grote alles opofferde voor zijn ideaal. Ergens in de tekst staat: 'Geert Grote ontdekte dat materiële rijkdom niets waard is'. Wat vind je van die stelling? Maak in je antwoord een vergelijking met mensen die tegenwoordig nog heel veel overhebben voor hun ideaal, zoals bijvoorbeeld ontwikkelingswerkers of - op een heel ander vlak - topsporters.

[Handelingsdoel. Een antwoord is niet snel goed of fout, het hangt af van je uitgangspunt. Idealiter blijkt uit het antwoord dat de leerling geprobeerd heeft zich in te leven in een ander standpunt dan die van de materiële wereld die de reclame ons vandaag voorspiegelt.]

Literatuur rond het Hollandse hof

- *Wat was een sprookspreker en waarin verschilde hij van de overige kunstmakers?*

Een sprookspreker droeg op hoffeesten sproken voor. Deze sproken waren soms luchtig, soms ernstig en zelfs vermanend van karakter. De boodschap was doorgaans serieuzer dan die van de overige kunstmakers, die meer verwant zijn met circusartiesten.

- *Wat was de functie van een heraut?*

De heraut was aan het hof belast met de organisatie van het ridderlijke ceremonieel. Hij kondigde gasten aan, vervulde diplomatieke missies, organiseerde toernooien, en kende op grond van de wapentekens de strijdende ridders uit elkaar.

Veel van de literaire bedrijvigheid in de Middeleeuwen speelde zich af op of rond een hof.

Kun je verklaren waarom? Maak voor je antwoord een lijstje met de literaire schrijvers die in deze pagina zijn behandeld en geef aan in welke relatie ze stonden tot graaf Albrecht van Beyeren.

Geschiedschrijving in de Middeleeuwen

- *waarom waren stambomen bij edelen zo populair?*
- *hoe verschilt bij de middeleeuwse geschiedschrijvers de beschrijving van de oude tijd van de tijd waarin ze leefden?*

Voor de Middeleeuwers speelde de geschiedenis een belangrijke rol. En nog steeds is geschiedenis een vooraanstaand schoolvak. Vind jij het belangrijk om 'de geschiedenis' te kennen? Overleg met anderen en onderbouw je uiteindelijke antwoord met argumenten.

Toneel in de Middeleeuwen

- *Wat is geestelijk toneel?*
- *Waarom kon geestelijk toneel grootser worden aangepakt dan wereldlijk toneel?*

Toneel bestaat eigenlijk alleen maar als het wordt opgevoerd. Daarom geven moderne schrijvers vaak uitgebreide regie-aanwijzingen. In middeleeuws toneel ontbreken die bijna altijd.

Kies een van de toneelfragmenten uit de tekstpagina's Elckerlijc, Lanseloet van Denemerken of Mariken van Nieumeghen, en knip en plak de vertaling in onderstaand veld. Schrijf vervolgens zelf aanwijzingen bij het fragment. Let daarbij op de ruimte waarin de scène zich afspeelt en de kleding van de personages, en geef aanwijzingen voor de manier waarop personages zich moeten uitdrukken (boos, hooghartig etc.) en de gebaren die ze moeten maken.

Rederijkerij

- *Welke rol speelden rederijkers bij officiële gelegenheden in de stad?*
- *Waarom en hoe probeerden steden rederijkers aan zich te binden?*

Rederijkers waren dol op wedstrijden. De kaart voor zo'n wedstrijd beschreef aan welke eisen de deelnemers moesten voldoen. Schrijf zelf een kaart voor een gedichtenwedstrijd. Geef aan waar en wanneer de wedstrijd word gehouden, hoe het gedicht eruit moet zien en wat het onderwerp is, en geef aan welke prijzen te winnen zijn.

Boekdrukkunst

- *Waarin verschilt een blokboek van de boekdrukkunst?*
- *Wat was het eerste gedrukte Nederlandstalige boek?*

Gedrukte boeken hebben vaak een titelpagina die er mooi uitziet (zie bijvoorbeeld de voorpagina van het Antwerps Liedboek op de literatuurgeschiedenispagina 'Zingen in de Middeleeuwen') terwijl bij handschriften de tekst meestal plompverloren begint. Wat is de functie van zo'n titelpagina en waarom hebben drukkers deze 'uitgevonden'?

Literatuur als wapen

- *Van welke nieuwe uitvinding maakte Luther dankbaar gebruik?*
- *Hoe en waarom bemoeide de overheid zich met de literatuur?*

De rederijkerij en de boekdrukkunst hebben een vooraanstaande rol gespeeld bij de

verspreiding van de hervorming. Geef voor beide aan waardoor die rol zo belangrijk was. Kijk ook naar de literatuurgeschiedenispagina's 'rederijkerij' en 'boekdrukkunst'.

'Gouden eeuw': 1550-1700

Lia van Gemert (eindred)

Juli 2007

Vragen en opdrachten

1 Revolutie in de Nederlandse literatuur

De schrijvers voeren vernieuwingen door in de Nederlandse literatuur en steunen de vrijheidsstrijd.

* Om zelf kort te noteren:

Beschrijf waaruit de revolutie in de Nederlandse literatuur na 1550 bestond. Betrek in je beschrijving in elk geval de termen Renaissance, imitatio en sonnet en leg ze uit.

* Opdrachten

Vergelijk het sonnet van Van der Noot op deze pagina met dat van Hooft op de literatuurgeschiedenispagina P.C. Hooft, de elegante intellectueel en met dat van Focquenbroch op de auteurspagina over hem. Welke overeenkomsten en verschillen zie je in de manier waarop de auteurs de regels voor een sonnet hanteren? Let zowel op regels voor inhoud als voor vorm.

Vergelijk het sonnet van Van der Noot op deze pagina met dat van De Swaen op de literatuurgeschiedenispagina De kracht van het Nederlands in het Zuiden. Welke overeenkomsten en verschillen zie je in de manier waarop de auteurs de regels voor een sonnet hanteren? Let zowel op regels voor inhoud als voor vorm.

Zoek op site/DBNL een sonnet Kloos en vergelijk dat met het sonnet op deze pagina. Beschrijf kort de inhoud van de twee sonnetten. Zie je de algemene verschillen terug tussen sonnetten van de Tachtigers en sonnetten uit de Renaissance die op de pagina genoemd worden? Geef argumenten voor je antwoord.

Op de startpagina van de DBNL vind je in de rubriek Nieuwe gedichten sonnetten uit de 21ste eeuw. Kies er een uit en beschrijf kort de inhoud. Vergelijk het met het sonnet van Van der Noot op deze pagina. Voldoen de sonnetten aan de algemene perioderegels die op deze pagina gegeven worden? Geef argumenten voor je antwoord.

Zoek op internet een sonnet van een Franse of Engelse dichter uit de Renaissance. Beschrijf kort de inhoud van het gedicht en vergelijk het met het sonnet van Van der Noot op deze pagina. Voldoen de sonnetten aan de algemene regels die op deze pagina voor de Renaissance gegeven worden? Geef argumenten voor je antwoord.

Schrijf zelf een sonnet over een actuele gebeurtenis: houd rekening met het rijmschema, aantal regels, indeling en wending.

2 De wortels van het Nederlandse volkslied

De literatuur maakt propaganda voor de Nederlandse opstand.

* Om zelf kort te noteren:

Waarom wordt het *Wilhelmus* een geuzenlied genoemd en waarom werd het zo belangrijk? Betrek in je antwoord de omstandigheden waarin het lied ontstond en het doel van het lied.

:hten

Kijk op <http://ontzet.leiden.nu/geschiedenis.html>

Hoe wordt het ontzet van Leiden nu gevierd? Wat in deze viering herinnert aan de tijd

waarover Hooft schrijft?

Op 3 oktober 1578 schrijft Jan van Hout, secretaris van het stadsbestuur van Leiden, de volgende zin in een oorkonde:

'Soe est/ dat wy de voorn: Willem Cornelisz: vergunt/ geoorloofd ende toegelaten hebben/ vergunnen/ veroorl: En laeten toe mitsd:/ omme van nu voortsaen by hem ende syne naekomelingen te mogen gebrucken ende hem selven te sullen sulcx mogen noemen ende schryven/ doen noemen ende schrijven mitten toename van Duyvenbode/

Wat staat hier precies, en welke rol heeft de Willem Cornelesz. die hier genoemd wordt in het ontzet van Leiden gespeeld? Kijk op <http://home.zonnet.nl/d.van.duijvenbode/duijv.htm> en <http://www.dbnl.org>, onder *Beschrijvinge der stad Leyden*, 1641, door J.J. Orlers.

3 Van godsdienststrijd naar tolerantie

Met veel verschillende geloven op een klein grondgebied zagen de Nederlanders al gauw de noodzaak van verdraagzaamheid in. De onafhankelijke denker Coornhert formuleerde nieuwe ideeën voor een vreedzame samenleving.

* Om zelf kort te noteren:

Tussen welke twee grote stromingen in de christelijke kerk speelden zich in Europa in de zestiende en zeventiende eeuw de geloofstwisten af? Noem twee redenen waarom de Noord-Nederlandse Republiek in deze strijd een tolerante houding aannam.

Antwoord:

oorlog en immigranten, veel mensen op klein oppervlak dwingt tot vreedzaam samenleven

Wat is het verband tussen tolerantie en humanisme?

Antwoord:

Humanisme stelt de waardigheid van de mens centraal en houdt dus respect voor de medemens in. Humanisme en tolerantie (verdraagzaamheid) gaan dus hand in hand.

* Opdrachten:

Vind je Coornherts denkbeelden over het ontstaan en de bestrijding van criminaliteit toepasbaar in onze huidige maatschappij? Welke wel, welke niet? Geef argumenten voor je mening.

Antwoord:

Volgens Coornhert ontstond criminaliteit door armoede en uitzichtloze sociale levensomstandigheden (geen kans op verbetering). Hij was tegen de doodstraf en tegen lijfstraffen, voorstander van werkstraffen en heropvoeding (elke mens was zelf verantwoordelijk voor zijn daden, maar moest wel inzicht kunnen verwerven in maatschappelijke normen.) Deze denkbeelden zijn allemaal nog actueel. Voor het overige eigen mening leerling.

Zoek op internet waar Calvin en Coornhert in het huidige Nederland nog voorkomen in de namen van scholen, straten of stichtingen. Wat kun je daaruit afleiden over hun populariteit?

Geef argumenten voor je antwoord.

Kijk op <http://www.dbnl.org/tekst/coor001zede01/> naar de inhoudsopgave van de *Zedekunst, dat is wellevenskunst*. Leg uit hoe in grote lijnen de thematische opbouw van dit boek is en welke onderwerpen Coornhert binnen de thema's aan de orde stelt.

4 Rederijkersliteratuur

Rederijkers experimenteren met literaire technieken. Na 1600 geven de rederijkerskamers hun besloten karakter op.

* Om zelf kort te noteren:

Voor de rederijkers in Noord en Zuid was de Nederlandse taal een uitdaging. Maak dat duidelijk met drie voorbeelden die op deze pagina gegeven worden.

Antwoord:

- Landjuwelen: wedstrijden in taalvormen (bijvoorbeeld spel van zinne, esbattement, rebusblazen)

- vormgeving: verschillende dichtvormen waarin centraal staan: herhaling (refrein (met stokregel), rondeel), rijmvormen (rondeel, kettigrijm, dubbelrijm, aldicht, retrograde)
Waarom besteedden de rederijkers in hun werk zoveel aandacht aan het samenspel van inhoud en vorm?

Antwoord:

De mens moest in de kunsten (bijvoorbeeld poëzie, muziek, architectuur) proberen de goddelijke harmonie weer te geven. Dat kon alleen maar als inhoud en vorm perfect op elkaar waren afgestemd.

* Opgaven

Lees de auteurspagina's over Guillaume van Nieuwelandt, Willem en Barbara Ogier en de literatuurgeschiedenispagina De kracht van het Nederlands in het Zuiden. Geef een samenvatting van de belangrijkste literaire gebeurtenissen binnen de kamers in de Zuidelijke Nederlanden. Welke rol speelden zij in de samenleving?

Lees de themapagina's Leven en sterven voor het geloof en De geschiedenis in een notendop en bedenk twee thema's voor een zeventiende-eeuws Landjuweel. Geef ook de eisen voor de vormgeving waaraan inzendingen moeten voldoen. criteria. Welke thema's kunnen tegenwoordig centraal staan bij een dergelijke wedstrijd, bijvoorbeeld een *poetry slam*?

Motiveer je antwoord.

Stel zelf één van de mogelijke balladen samen uit Matthijs de Casteleins *Const van*

Rhetoriken via: <http://www.dbnl.org/tekst/cast005cons01/>

Lees het retrograde gedicht voor Maurits van achter naar voren en geef een vertaling. Brengt de nieuwe tekst een andere boodschap dan de eerste? Motiveer je antwoord.

5 Vlamingen in de Noordelijke Nederlanden

Vlaamse ballingen bevorderen de vernieuwing van de literatuur in het Noorden.

* Om zelf kort te noteren:

Geef twee voorbeelden van vernieuwingen die in de Noord-Nederlandse literatuur plaatsvonden dank zij de Vlaamse kunstenaars die naar het Noorden kwamen.

Antwoord:

Karel van Mander, *Het Schilder-Boeck* : met levens van individuele kunstenaars en de boodschap dat het kunstenaarschap volle aandacht eiste (oppassen dus met drank en vrouwen).

Den Nederduytschen Helicon, verzamelbundel met 'ouder'wetse rederijkerspoëzie naast 'nieuwer'wetse petrarkistische poëzie (onder Franse invloed) en met aandacht voor regelmaat in regellengte en metrum (ritme).

* Opgaven

In het voorwoord van *Het Schilder-Boeck* (zie:

http://www.dbnl.org/tekst/mand001schi01_01/mand001schi01_01_0002.htm) schrijft Van Mander uitgebreid over de positie die de schilderkunst tegenover andere kunsten inneemt. Hoe zou deze verhouding tussen de kunsten volgens Van Mander moeten zijn? Ben je het met hem eens? Motiveer je antwoord.

Zoek via de inhoudsopgave van het *Het Schilder-Boeck* (zie:

http://www.dbnl.org/tekst/mand001schi01_01/index.htm) naar een andere – jou bekende – schilder waarover Van Mander heeft geschreven. Zoek ook een afbeelding van een van de schilderijen die Van Mander van deze schilder beschrijft. Beschrijf zo precies mogelijk hoe Van Mander de beschrijving van het leven en werk aanpakt.

Lees de auteurspagina's over Katharina Boudewijns, Guilliam van Nieuwelandt en Petronella Keyzers en de literatuurgeschiedenispagina De kracht van het Nederlands in het Zuiden.

Beschrijf hoe de politieke en religieuze omstandigheden doorwerkten in het literaire leven.

Geef duidelijke voorbeelden.

Vergelijk de mening over Noord-Nederland op deze pagina geeft met de denkbeelden op de literatuurgeschiedenispagina De kracht van het Nederlands in het Zuiden en op de

auteurspagina over Van Nieuwelandt. Welke overeenkomsten en verschillen zie je?

6 Gouden tijden

De culturele en economische bloeiperiode in de Noordelijke Nederlanden tussen 1600 en 1700 wordt vaak de Gouden Eeuw genoemd. Oorspronkelijk slaat de benaming Gouden Eeuw op een legendarische tijd waarin niemand hoefde te werken.

* Om zelf kort te noteren:

Waar hadden de zeventiende-eeuwers het begrip Gouden Eeuw vandaan en welke betekenissen kent het?

Antwoord:

De eerste betekenis is het begrip 'Gouden eeuw' zoals dat door de Renaissance overgenomen werd uit Ovidius' *Metamorfosen* (rond begin christelijke jaartelling) en is het eerste tijdperk na de schepping, vergelijkbaar met het christelijke paradijs: de zuivere periode van universele harmonie ('aura aetas').

De tweede betekenis is het etiket dat de negentiende-eeuwse geschiedschrijving in teruggang op de zeventiende eeuw plakte: bloeiperiode van de Noord-Nederlandse Republiek, met rijkdom en welvaart.

6.2 Waarom was de zeventiende-eeuwse Noord-Nederlandse Republiek zo welvarend?

Antwoord:

Door een combinatie van gunstige factoren: geografie (waterroutes), wereldwijde handelscontacten en initiatieven van particulieren, scheepsbouw, combinatie vruchtbaar platteland – geïndustrialiseerde steden, bevolking hoog opgeleid, andere Europese staten relatief zwak, injectie van kapitaal, deskundigheid en arbeidskracht door de grote immigratie uit de Zuidelijke Nederlanden.

* Opdrachten

Welke rol spelen de vier elementen voor de Noord-Nederlandse Republiek, als je het gedicht van Jacob Cats op deze pagina volgt? Geef in je antwoord voorbeelden uit Cats' tekst.

Hoe rijk waren de zeventiende-eeuwers werkelijk en hoe keken ze tegen vragen over rijkdom en armoede aan? Geef een beredeneerd antwoord met behulp van de themapagina *Vreemde vogels in de Oost* en de auteurspagina Jacob Steendam – avontuurlijke christen. Beschrijf de invloed van de vier elementen vuur, lucht, aarde en water in de zeventiende eeuw. Maak gebruik van informatie op deze pagina, op de themapagina *Ziek of gezond* en op de auteurspagina Focquenbroch – melancholieke grappenmaker.

Zoek uit wat voor een werk de *Metamorfosen* van Ovidius is. Waarom staat het verhaal over de Gouden Eeuw in dit boek? Kun je een illustratie vinden van Ovidius' utopische Gouden Eeuw? (zoektip: <http://www.oudheid.nl/literatuur/schrijver.asp?targetid=28>)

7 Pieter Corneliszoon Hooft, de elegante intellectueel

P.C. Hooft schreef geleerd en elegant. Met zijn veelzijdige oeuvre oefende hij veel invloed uit op andere schrijvers.

* Om zelf kort te noteren:

Wat waren de belangrijkste ideeën die Hooft met zijn werk wilde uitdragen? Noem drie punten.

Antwoord:

1. het humanisme (filosofische stroming die individuele verantwoordelijkheid en menselijke waardigheid vooropstelt)
2. machthebbers moeten algemeen belang boven eigenbelang stellen, dat moet ook uit hun beleid blijken
3. de kunst van de Oudheid en de moderne Renaissance in Italië en Frankrijk moet ook in Nederland praktijk worden, (met imitatio (navolging van beroemde voorbeelden uit de literatuur) als basisprincipe).

* Opdrachten

Zoek op internet een vertaling van een sonnet van Petrarca. Vergelijk het met Hoofds liedesgedicht sonnet op deze pagina. Welke overeenkomsten en verschillen zie je? Voldoen de sonnetten aan de algemene regels die op de literatuurgeschiedenispagina Revolutie in de Nederlandse literatuur voor de Renaissance gegeven worden? Geef argumenten voor je antwoord.

Zoek op internet een sonnet van een Franse of Engelse dichter uit de Renaissance. Beschrijf kort de inhoud van het gedicht en vergelijk het met het sonnet van Hooft op deze pagina. Voldoen de sonnetten aan de algemene regels die op de literatuurpagina voor de Renaissance gegeven worden? Geef argumenten voor je antwoord.

8 Liefde in woord en beeld

Bundels met liefdesemblem veroveren de markt. Ze zijn de Nederlandse variant van een internationaal netwerk.

* Om zelf kort te noteren:

Waarom staan emblem te boek als een activerende vorm van literatuur? Geef een volledig antwoord.

Antwoord:

Omdat de lezer dr drie vaste onderdelen van het embleem (inscriptio/motto, pictura/afbeelding, scriptura/tekst in poëzie of proza) zelf moet combineren om de betekenis van het embleem te ontdekken.

* Opdrachten

Lees de themapagina Met veer en kwast – over dubbeltalenten. Leg precies uit hoe Jan Luyken omgaat in ‘De Schilder’ met de verschillende onderdelen van het embleem. Betrek in je antwoord ook de les die Luyken wil overdragen.

Lees de themapagina Ziek of gezond – over de humeuren en vergelijk het embleem van Cats (‘Van rook werd’ ik gevoed) met ‘Niet zonder vragen’ op deze pagina.. Welke overeenkomsten en verschillen in Cats’ werkwijze zie je? Betrek in je antwoord ook de lessen die Cats wil overdragen.

Maak zelf een embleem dat bestaat uit elementen (teksten en beelden) uit de liefdesemblem die in Nederland tussen 1600 en 1700 verschenen. Zie <http://emblems.let.uu.nl/> voor de embleemboeken waaruit je kunt kiezen. Schrijf een korte toelichting bij je keuze, waarin je ook aandacht betseedt aan de boodschap die je in het embleem wilde leggen.

Lees de auteurspagina Cats & Poirters. Hier zie je een van de emblem uit Poirters’ bundel *Het masker van de wereld afgetrokken*. Beschrijf wat er op de pictura gebeurt en wat de teksten betekenen. Welke boodschap wil Poirters met dit embleem geven?

Ilusten zijn vol leet-wesen.

Soetigheydt,
Sottigheydt.

Via <http://emblems.let.uu.nl/> kunnen je emblemen van andere schrijvers vinden die dezelfde scène met Cupido en Venus gebruiken als in de vorige vraag. Zoek een voorbeeld van 'hergebruik', en bepaal of de schrijver daarvan dezelfde boodschap aan de lezer wil overdragen.

9 Literatuur op drie fronten

Uit een onverwachte pen vloeien vlammende petrarkistische liefdesverzen. Intussen steunen de dichters in het Zuiden de Contra-Reformatie en kiezen die in het Noorden partij in de politiek-religieuze conflicten.

* Om zelf kort te noteren:

9.1 Geef een nauwkeurige definitie van het petrarkisme.

Antwoord:

Liefdespoëzie (vaak in sonnetten), geïnspireerd op de poëzie van de Italiaan Petrarca. Onderwerp van de poëzie was de vergeefse liefde van een minnaar voor een vrouw. Zij werd beschreven als model van schoonheid, maar was onbereikbaar voor de ik, die beurtelings in hoop en verdriet leeft, maar die zelf geen eind maakt aan die slaafse positie.

Welke binnenlandse godsdienstige en politieke tegenstellingen speelden er in de Noord-Nederlandse Republiek tijdens het Twaalfjarig Bestand? Wie kwam als overwinnaar uit deze strijd, wie als verliezer? Aan welke kant stond Vondel?

Antwoord:

Tussen 1609 en 1621 lag de oorlog met Spanje stil, waardoor binnenlandse meningsverschillen alle aandacht konden opeisen. De tegengestelde belangen waren:

- 1 wie had de hoogste macht: regering (Staten-generaal) of stadhouder
- 2 de verschillende uitleg van de predestinatieleer door remonstranten (vrijzinniger) en contra-remonstranten (strenger).

Overwinnaar: stadhouder Maurits; verliezer: raadpensionaris Oldenbarnevelt. Vondel stond aan de kant van Oldenbarnevelt, zoals blijkt uit de aanklacht tegen de 24 rechters die Oldenbarnevelt veroordeelden (*Geuzenvesper of ziekentroost*).

* Opdrachten

Vergelijk het sonnet van De Harduwijn met dat van Van der Noot op de literatuurgeschiedenispagina Revolutie in de Nederlandse literatuur. Welke overeenkomsten en verschillen zie je? Let op de voorschriften voor een sonnet: zowel wat betreft inhoud als

techniek.

Vergelijk het sonnet van Huygens op deze pagina met dat van Hooft op de literatuurgeschiedenispagina P.C. Hooft, de elegante intellectueel. Welke rol(len) speelt het droommotief in deze sonnetten? Hoe gaan Hooft en Huygens om met de algemene regels voor een sonnet?

Vergelijk het gedicht van Focquenbroch op deze pagina met zijn andere werk, dat op de auteurspagina Focquenbroch staat. Welke stemmingen blijken uit zijn werk en met welke literaire technieken wil hij ze overtuigend overdragen?

10 Maria Tesselschade Visscher, intelligente vriendin in een mannenbolwerk

De talentvolle schrijfster Tesselschade Visscher aarzelde niet om haar mening te geven.

Om zelf kort te noteren:

Welke omstandigheden zijn bepalend geweest voor de carrière van Tesselschade Visscher? Wees zo volledig mogelijk en denk zowel aan haar eigen tijd als aan de gebeurtenissen na haar dood.

Opgaven

Lees de auteurspagina's over Van Schurman en Lescaijje. Vergelijk hun leven en werk met dat van Visscher.

Lees de auteurspagina's over Van Griethuysen en Huygens. Vergelijk aan de hand van de gedichten die ze aan elkaar schreven en je kennis van de omstandigheden het literaire contact tussen Visscher en Huygens enerzijds met dat van Van Griethuysen en Huygens anderzijds. Let op overeenkomsten en verschillen.

Lees de themapagina over De mythe van de Muiderkring, de auteurspagina over Huygens en de literatuurgeschiedenispagina over Hooft. Illustreer met voorbeelden uit hun werk hoe ze elk probeerden de topdichter van het trio te zijn. Let op inhoud en techniek.

11 Het zeegat uit

De enorme koloniale expansie van de Republiek der Verenigde Nederlanden in de Gouden Eeuw heeft ook in de literatuur sporen nagelaten. Reisjournalen, zoals dat van Bontekoe, werden bestsellers.

* Om zelf kort te noteren:

11.1 Welke verschillende rollen speelden scheepsjournalen in de zeventiende eeuw?

Antwoord:

Twee verschillende rollen: 1. zakelijke (vaak geheim te houden) informatie over handel, routes enz.; 2. bron voor gemengd feitelijk-fictionele reisverhalen. Dit type literatuur was zeer populair.

* Opgaven:

Lees de themapagina Vreemde vogels in de oost en de auteurspagina's over Steendam en Focquenbroch. Welke houdingen tegenover de 'andere' wereld nemen de auteurs aan? En welke gevolgen heeft de confrontatie met een andere wereld voor henzelf? Geef duidelijke voorbeelden.

Lees de themapagina Vreemde vogels in de oost en de auteurspagina's over Steendam en Focquenbroch: geef een overzicht van de verschillende soorten literatuur die voortkwam uit de reislust en handelsmentaliteit van de Nederlanders. Zorg voor duidelijke voorbeelden.

Zoek in het reisverslag van Bontekoe

(http://www.dbnl.org/tekst/nijg001jour01_01/nijg001jour01_01_0012.htm) naar voorbeelden van de prominente rol van God. Welke uitwerking heeft deze rol op de lezer?

Zoek illustraties bij het reisverslag van Bontekoe met behulp van de site van het VOC Kenniscentrum: <http://www.voc-kenniscentrum.nl/>. Vergelijk dit met de manieren waarop wij tegenwoordig geïnformeerd worden over reizen. Zijn er dingen die vroeger benadrukt werden, maar die tegenwoordig geen rol meer spelen? Of andersom? Geef verklaringen

voor de verschillen en overeenkomsten.

12 Gysbreght van Aemstel en de Amsterdamse Schouwburg

In een tijdperk zonder wereldwijde media was het toneel een geschikt middel om ideeën te verspreiden. Stadsbesturen en predikanten hielden de theaterwereld dan ook scherp in de gaten.

* Om zelf kort te noteren:

Waarom veroorzaakte de opening van de Amsterdamse Schouwburg zo'n ophef? Beschrijf welke partijen bij de situatie betrokken waren en welke oplossing gevonden werd.

Antwoord:

De ophef werd veroorzaakt doordat het gerucht ging dat bij de opening van een officieel gebouw in Amsterdam een toneelstuk (*Gysbreght van Aemstel*) met rooms-katholieke rituelen opgevoerd zou worden. De protestantse (calvinistische) kerkenraad van de stad vond dit een bedreiging van de officiële godsdienst van Amsterdam: het calvinisme. De kerkenraad wilde dat het stuk verboden werd, maar het stadsbestuur koos voor de oplossing dat de auteur (Vondel) verplicht werd de roomse elementen uit het stuk te verwijderen en dat de opening een week uitgesteld werd.

* Opdrachten:

Welke mensen zal Vos bedoeld hebben met de Laster die hij in zijn gedicht op deze pagina beledigingen laat roepen? Waarom was er kritiek op de Schouwburg? Ook tegenwoordig klinkt regelmatig kritiek op theatervoorstellingen en bijvoorbeeld ook op films. Wat voor soort kritiek? Hoe verdedigt de kunstwereld zich nu?

Lees de literatuurgeschiedenispagina over Vondel en vergelijk de poëzie op die pagina met de fragmenten op de pagina *Gysbreght van Aemstel en de Amsterdamse schouwburg*.

Welke elementen vind je kenmerkend voor Vondels dichterschap? Let op inhoud en techniek (stijl, beeldspraak). Ondersteun je antwoord met voorbeelden uit zijn teksten. vormgeving

Lees de auteurspagina's over Vondel en Vos en de literatuurgeschiedenispagina Over smaak valt niet te twisten. Beschrijf welke ontwikkelingen er in het zeventiende-eeuwse toneel waren en welke rol Vondel en Vos daarin speelden.

13 Schrijven voor een speciale gelegenheid

Dichters in de Gouden Eeuw hadden een duidelijke maatschappelijke functie. Ze moesten belangrijke gebeurtenissen vereeuwigen met een gedicht.

* Om zelf kort te noteren:

Waarom waren gelegenheidsgedichten zo'n belangrijk genre in de zeventiende-eeuwse literatuur?

Opdrachten:

Lees de literatuurgeschiedenispagina over Vondel, prins der dichters en analyseer het gedicht dat hij bij de dood van zijn zoontje maakte. Let op de rol van de jongen, de moeder en de verteller. Welke algemene les verbindt de verteller aan de gebeurtenissen? Geef twee betekenissen voor de titel *Kinder-lyck*.

Lees de auteurspagina's over Brongersma, Van Griethuysen en Vos. Vergelijk de gelegenheidsgedichten op die pagina's met elkaar en stel een beschrijving op van de algemene kenmerken van zeventiende-eeuwse poëzie. Noteer ook verschillen tussen de drie auteurs.

Stel zelf een passende *affixio* van tien regels op rijm op, bij een actuele gebeurtenis die zich echt heeft voorgedaan of binnenkort plaats gaat vinden. Het mag een openbare of een privé-gebeurtenis zijn. Leg bovendien uit waarom je deze gebeurtenis gekozen hebt en welke boodschap je in de *affixio* naar voren wilde brengen.

Lees de auteurspagina over Bredero en de tekstpagina over *Moortje* : vergelijk de indruk van de stad die de lezer krijgt uit Bredero' stekst met die uit Vondels *Inwydinge* r. 469-493 (op:

DBNL: <http://www.dbnl.org/tekst/vond001inwy01/>).

14 Aardse paradijzen

Rijke zeventiende-eeuwers laten buiten de steden een buitenplaats aanleggen en nodigen dichters uit er een 'hofdicht' over te schrijven.

* Om zelf kort te noteren:

De zeventiende-eeuwse hofdichten zijn een teken van de rijkdom en welvaart in de Noord-Nederlandse Republiek. Waarom?

Antwoord:

Deze gedichten zijn onlosmakelijk met bezit verbonden: ze beschrijven buitenhuizen en landgoederen van zeventiende-eeuwers en werden geschreven in opdracht van de bezitters.

14.2 Welke rol speelt de natuur in deze gedichten?

Antwoord:

De natuur is het symbool van nuttige groei en bloei en spoort de lezer aan tot nadenken. De gedachten gaan dan vaak over Gods rol als schepper en behoeder van de wereld en over de taken van de mens.

* Opdrachten:

Geef aan de hand van de poëziefragmenten op deze pagina aan welke contrasten tussen rijke en armere mensen er uit de literatuur naar voren komen. Let op het gedrag van deze groepen en op de techniek (stijl, beeldspraak enz.) die de dichters gebruiken om de lezer te overtuigen van een bepaalde visie.

Raadpleeg het begin van het hofdicht *Ockenburgh* op:

<http://www.let.leidenuniv.nl/Dutch/Renaissance/Facsimiles/WesterbaenOckenburgh1654/>.

Wat kun je uit de opdracht bij dit hofdicht *Ockenburgh* opmaken over: de relatie tussen Huygens en Westerbaen, de status van Huygens in de zeventiende eeuw en de functie en kenmerken van het genre hofdicht?

Zoek op de site van Huygensmuseum Hofwijck meer informatie over de huidige situatie van Huygens' buitenhuis en de tuin. Ga ook na wat er geworden is van de buitens Ockenburgh en Sorghvliet. Wat is je conclusie als je de gegevens vergelijkt?

Lees de auteurspagina's over Huygens en Westerbaen. Vergelijk het werk van de twee auteurs op die pagina's. Let op inhoud en techniek. Maak ook gebruik van de pagina Aardse paradijzen.

15 Joost van den Vondel, de prins der dichters

Zijn collega's noemden hem 'de prins der dichters' want in hun ogen was hij de beste. Joost van den Vondel werd de beroemdste schrijver uit de Gouden Eeuw.

* Om zelf kort te noteren:

Noem twee redenen waarom Vondel al in zijn eigen tijd te boek stond als 'de grootste schrijver'.

Antwoord:

Er zijn meerdere keuzes mogelijk. 1. Omdat hij vaak de aandacht trok met scherpe stellingname over actuele (politieke en godsdienstige) zaken. 2. Omdat hij veel gelegenheidspoëzie schreef en zo belangstelling trok. 3. Omdat hij veel talent had en omdat zijn ambitie was om de Nederlandse literatuur naar een hoog niveau te brengen, net zo hoog als de Griekse en Latijnse literatuur ooit hadden. 4. Omdat hij veel talent had en zoveel verschillende genres beoefende.

Leg uit hoe het kon dat een beroemd auteur als Vondel geldproblemen had, terwijl hedendaagse beroemde auteurs gemakkelijk van hun pen kunnen leven.

Antwoord:

In de zeventiende eeuw was schrijven geen beroep, maar een hobby. Met schrijven kon je maar beperkt inkomsten vergaren (o.a. via gelegenheidswerk). Dat Vondel zijn werktijd (in dienst van het stadsbestuur van Amsterdam, waarvoor hij niet veel betaald kreeg) niet aan

taken voor de stad hoefde te besteden, maar poëzie mocht schrijven, was een uitzonderlijke situatie die samenhang met zijn roem.

* Opdrachten:

Zoek achtergrondinformatie bij het gedicht *Het stockske*: welke gebeurtenis wordt hier door Vondel beschreven? Kun je het stokje tegenwoordig nog ergens bekijken? In het gedicht wordt het stokje aangesproken alsof het een persoon is: waarom gebruikt Vondel deze techniek en welke boodschap wilde hij met het gedicht geven?

Analyseer het gedicht dat Vondel bij de dood van zijn zoontje maakte. Let op de rol van de jongen, de moeder en de verteller. Welke algemene les verbindt de verteller aan de gebeurtenissen? Geef twee betekenissen voor de titel *Kinder-lyck*.

16 Over smaak valt niet te twisten

Verskillende opvattingen over toneel rond 1670.

* Om zelf kort te noteren:

Geef een definitie van de twee soorten toneel die op deze pagina ter sprake komen: het spektakeltoneel en het Frans-classicistisch toneel. Betrek ook het doel dat de schrijvers ermee willen bereiken in je antwoord.

Wat bedoelde Jan Vos met de leus 'Zien gaat voor zeggen' en wat betekent de naam van het kunstgenootschap *Nil volentibus arduum*.

Antwoord

Visuele elementen werken beter dan woorden; Voor hen die willen is niets moeilijk.

* Opdrachten:

Lees de auteurspagina's over Vondel en Vos en de literatuurgeschiedenispagina *Gysbreght van Aemstel* en de Amsterdamse schouwburg. Beschrijf welke ontwikkelingen er in het zeventiende-eeuwse toneel waren en welke rol Vondel en Vos daarin speelden.

Jan Vos was directeur van de Amsterdamse Schouwburg. In zijn gedicht *Aan den Ed. Heer Kommissaris Mr. Joan Six* ontvouwt hij zijn werkplan. Lees dit gedicht op de auteurspagina over Jan Vos. Noem vier zaken die Vos aan Six belooft. Welke bevolkingsgroepen dient hij daarmee?

Antwoord

1. Beloften

- Spectaculaire opvoeringen: hij bouwt op toneel daken tot de hemel en laat er vloten te water;
- hij overtreft de situatie in het oude Rome (aemulatio) door nog meer keizers in een jaar op te laten treden;
- hij moet zorgen voor armen en rijken – van de opbrengsten van de Schouwburg ging een deel naar de armen;
- in zijn stukken bepaalt hij het lot van landen en laat leiders met elkaar vechten.
- Deugdzaam toneel: de deugdzame krijgt wat hij/zij verdient, vorsten krijgen wijze raad.

2. Bevolkingsgroepen:

- de armen
- de rijken
- de machthebbers (o.a. vorsten)
- de deugdzamen

16.4 Lees de openingsmonoloog van *Medea* op

(http://www.dbnl.org/tekst/vos_002wjc01/vos_002wjc01_0011.htm) en noem een aantal elementen waarvan de leden van *Nil volentibus arduum* volgens jou zouden gruwen. Lijkt het je leuker een toneelstuk van Vos of een toneelstuk van *Nil volentibus arduum* te bekijken?

Aan welke van de twee tegengestelde standpunten komt hedendaags toneel het meest tegemoet? Motiveer je antwoord.

17 Straatgewoel in de Nederlandse literatuur

De literatuur volgt de actualiteit op de voet.

* Om zelf kort te noteren:

In de geschiedenis staat 1672 bekend als het Rampjaar. Leg uit wat bedoeld wordt met de woorden radeloos, redeloos, reddeloos.

Antwoord

De regering was radeloos omdat ze geen maatregelen meer wist om het land te verdedigen. Het volk reageerde redeloos, verloor de zelfbeheersing en lynchte de gebroeders De Witt. Het land (de Republiek) leek reddeloos verloren: het was militair, economisch en politiek te zwak om zich goed te verdedigen.

Welk belangrijk inhoudelijk punt van zeventiende-eeuwse literatuur blijkt uit de literaire voorbeelden op deze pagina?

Antwoord

De literatuur sluit thematisch nauw aan bij de maatschappelijke gebeurtenissen en omstandigheden.

Opdrachten:

Vergelijk de twee gedichten uit de gedeelten Gruwelijke souvenirs en Twee beruchte executies op deze pagina met elkaar. Verzamel alle argumenten die tegen de De Witt en Oldenbarnevelt worden aangevoerd. Wat is de kern van de boodschap die de auteurs willen overbrengen en welke technische middelen (stijl, beeldspraak enz.) zetten ze in om hun publiek te overtuigen?

18 Lachen is gezond

Lachen gold in de Gouden Eeuw als een beproefd medicijn tegen depressies. Er bestond een uitgebreid repertoire van populaire moppen, die allesbehalve preuts waren.

* Om zelf kort te noteren:

In de zeventiende eeuw meende men dat de lach een heilzame werking had. Waarom?

Antwoord

De lach bracht het evenwicht in je lichaam en je geest terug en hielp om de tegenslagen van het leven te relativiseren.

Wat was het gevolg van de strengere censuur voor de literaire humor in de Zuidelijke Nederlanden voor literaire humor? Hoe werkte de grotere vrijheid in de Noordelijke Nederlanden in de literaire humor door?

Antwoord

In de Zuidelijke Nederlanden ging humor meestal over ongewenst gedrag, waarin met name kerkelijke (rooms-katholieke) regels overtreden werden. In de Noordelijke Nederlanden waren humoristische boeken over allerlei als 'spannend' ervaren gedrag veel ruimer verkrijgbaar en werd er lang niet altijd de boodschap mee uitgedragen dat dat gedrag ongewenst was.

Opdrachten

Lees de auteurspagina over Stalpart van der Wiele en vergelijk zijn humor met die van de fragmenten op deze pagina. Let op overeenkomsten en verschillen.

Lees de auteurspagina over Focquenbroch en vergelijk zijn humor met die van de fragmenten op deze pagina. Let op overeenkomsten en verschillen.

Lees de auteurspagina over Westerbaen en Huygens en vergelijk hun humor met die van de fragmenten op deze pagina. Let op overeenkomsten en verschillen.

Lees de tekstpagina over Bredero's *Moortje* en Huygens' *Trijntje Cornelisdr.*: welke humoristische technieken gebruiken deze auteurs? Let op overeenkomsten en verschillen.

19 De kracht van het Nederlands in het Zuiden.

In het Zuiden houden de rederijders en de religieuzen de Nederlandstalige literatuur in leven.

* Om zelf kort te noteren:

Vat kort samen hoe politiek en literatuur in de Zuidelijke Nederlanden hand in hand gingen aan het eind van de zeventiende eeuw.

Antwoord

De Nederlandse literatuur en de Nederlandse spreektaal onder de gewone (niet rijke, niet ambtelijke) bevolking zijn een tegenwicht tegen de Franse overheersing en bevestigen voor de bevolking haar Nederlandse identiteit.

* Opdrachten

Vergelijk het sonnet op deze pagina met dat van Van der Noot op de literatuurgeschiedenispagina Revolutie in de Nederlandse literatuur. Welke overeenkomsten en verschillen zie je in de manier waarop de auteurs de regels voor een sonnet hanteren? Let zowel op regels voor inhoud als voor vorm.

Vergelijk de mening over Noord-Nederland die De Swaen op deze pagina geeft met de denkbeelden op de literatuurgeschiedenispagina Vlamingen in de Noordelijke Nederlanden en de auteurspagina over Van Nieuwelandt. Welke overeenkomsten en verschillen zie je? Welke verschillende rollen speelde keizer Karel V in de Zuidelijke Nederlanden?

Antwoord

Hij was een historische persoon die in de herinnering op mythische wijze voortleefde als vorst die speciale aandacht had voor de gewone mensen. Deze herinnering was zo sterk dat ze andere feiten uit het geheugen had weggedrukt, zoals de strenge economische en godsdienstige politiek van Karel.

Hij kwam voor in allerlei verhalen, toneelstukken enz., waarin op basis van de mythe over hem allerlei nooit gebeurde, maar als waar voorgestelde voorvallen verteld werden.

Karel was het model van de Vlaamse eerlijkheid en eenvoud, dat gebruikt werd als de ideale tegenhanger van de verfoeide Franse dikdoenerij en onderdrukking.

18^e eeuw

De Boekzaal van Europe (1692-1702)

- Het woord 'boekzaal' betekent in hedendaags Nederlands 'bibliotheek'. Leg uit in welk opzicht het tijdschrift Boekzaal van Europe een bibliotheek was.

De Boekzaal maakte boeken en boekenkennis toegankelijk voor een groter, Nederlandstalig publiek, net als een bibliotheek. Het tijdschrift deed dat door middel van boekbesprekingen.

- Waarom werden geleerdentijdschriften met wantrouwen bekeken door kerkelijke instanties?

Omdat geleerdentijdschriften het gezag van de Bijbel ondermijnden. Ze lieten zien dat veel natuurverschijnselen wetenschappelijk verklaarbaar waren, zoals het verschijnsel bliksem.

Lees de auteurspagina over Pieter Rabus. Wat is de vergeten groep lezers die Rabus bij het culturele leven wil betrekken? Waarom?

De lezer die alleen maar Nederlands leest en geen Frans of Latijn. Rabus vindt dat ook zijn landgenoten recht op kennis hebben.

Oorlog in de literaire wereld

- Waarover ging de 'poëtenstrijd'?

De poëtenstrijd is een ruzie tussen voor- en tegenstanders van drie soorten poëzie: Latijnse, Nederlandstalige en Frans-classicistische. Men strijdt over de vraag welke van die drie soorten dichtkunst de meeste toekomst biedt.

- Probeer de woorden 'ouderwets' en 'modern' en 'nationaal' en 'internationaal' te koppelen aan de woorden 'Latijn', 'Frans-classicistisch' en 'Nederlands'. Er zijn meerdere mogelijkheden. Beargumenteer.

Latijn = ouderwets maar internationaal

Frans-classicistisch = modern én internationaal

Nederlands = nationaal en modern (vanuit het standpunt dat de eigen cultuur voorrang verdient), tegelijkertijd ouderwets (vanuit het standpunt van de Frans-classicisten die niet terugwillen naar Vondeliaanse poëzie).

Leg uit wat jijzelf belangrijker zou vinden als je schrijver was. Zou je liever in het Engels schrijven zodat je over de hele wereld kunt worden gelezen, of zou je kiezen voor je moedertaal? Waarom?

[Handelingsdoel: idealiter begrijpt de leerling dat in een wereld waarin een buitenlandse taal meer status heeft dan de eigen taal ruzies als de poëtenstrijd kunnen ontstaan]

3. Krinke Kesmes, een vroeg imaginair reisverhaal

- Leg uit waarom imaginaire reisverslagen in dienst stonden van de Verlichting.

Imaginaire reisverhalen lenen zich perfect om op een indirecte manier kritiek uit te oefenen op de eigen samenleving. In een fantasieverhaal kunnen betere, ideale, verlichte samenlevingen worden beschreven, met bijvoorbeeld meer gelijkheid of minder godsdiensttwisten. Het genre is daarom heel geschikt om verlichtingsidealen te verspreiden.

- Waarom kozen verlichte schrijvers volgens jou voor een onbewoond eiland om iemand een nieuw bestaan te laten opbouwen?

Op een onbewoond eiland is helemaal niets of niemand; ook geen cultuur. De gestrande persoon wordt dus gedwongen voortdurend zelf over alles na te denken en keuzes te maken. Bovendien is op een onbewoond eiland geen kerk aanwezig, waardoor de hoofdpersonen een natuurlijk religieus gevoel ontwikkelen, iets wat verlichte schrijvers beter vonden dan een door de kerk en geestelijken gedicteerd geloof.

Ga naar de tekstpagina Krinke Kesmes en lees het tekstfragment. De hoofdpersoon is volmaakt gelukkig met zijn eenzame, primitieve, zelf opgebouwde bestaan. Hij is vrij en blij. Ook dit is een manier om de lezer aan het denken te zetten. Probeer te verklaren waarom. Kennelijk is het mogelijk om ook met heel weinig te overleven. Men heeft dus niet een gecompliceerde samenleving of een drukke stad nodig om een gelukkig mens te zijn. Opnieuw wordt de lezer bewust gemaakt van het feit dat vrijheid misschien wel belangrijker is dan bijvoorbeeld geld verdienen of elke zondag naar de kerk gaan of elke dag moeten werken, etc. etc.

4. Moderne journalistiek: Weyerman en Van Effen

- Leg in enkele zinnen uit wat een spectator is.

Een spectator is een nieuw achttiende-eeuws tijdschrift. Hierin becommentarieert een fictieve heer Spectator de wereld. Hij geeft zijn mening en bekritiseert de samenleving waarin hij leeft. Door middel van ingezonden brieven creëert hij een opiniepagina. Zijn essays zijn te beschouwen als een soort columns. Ze gaan vaak over maatschappelijk gevoelige onderwerpen.

- Een van de tijdschriften van Weyerman draagt als titel 'Den ontleder der gebreken'. Leg uit wat Weyerman met deze titel bedoeld kan hebben.

Een 'ontleder' is iemand die ontleedt, analyseert en onderzoekt. Een ontleder der gebreken is dus iemand die op zoek gaat naar gebreken en ze vervolgens beschrijft en analyseert. De lezer is dus gewaarschuwd. Weyerman zal in zijn tijdschrift de samenleving kritisch bestuderen.

Lees de auteurpagina over Justus van Effen. In diens De Hollandsche Spectator staan voortdurend ingezonden brieven over maatschappelijke vraagstukken die tot veel discussie leidden, zoals het begraven in of buiten de kerken. Schrijf zelf een brief aan de spectator over een onderwerp waarover je je erg kan opwinden.

[Handelingsdoel. Idealiter begrijpt de leerling hoe het schrijven en publiceren van een stuk bijdraagt tot opinievorming]

5. Vernieuwing op het toneel

- *Waarom bloeit het toneelleven in de Noordelijke Nederlanden minder dan in de Zuidelijke Nederlanden?*

Twee antwoorden mogelijk. Eén: omdat Nederland een calvinistisch land was en de gereformeerden grote bezwaren hadden tegen het toneel. Het zou de goede zeden bederven. In het katholieke zuiden had men geen last van een dergelijke moraal. Twee: omdat in Nederland de Frans-classicistische doctrine een rem bleek op de productiviteit van toneeldichters.

- *Waarom waren burgerlijke treurspelen modern?*

Omdat ze gingen over 'normale' burgers, en niet meer over Bijbelse en klassieke helden of vorsten. De auteurs behandelden moderne en actuele onderwerpen, zoals religieuze tolerantie. Het publiek kon zich veel beter identificeren met dit soort herkenbare problematiek.

Lees de auteurspagina over Pieter Langendijk en het terzijde over het Frans-classicisme. Waarom zou Langendijk voornamelijk over de liefde hebben geschreven?

Er bleven de schrijver weinig andere onderwerpen over. Het Frans-classicisme verbood te schrijven over religie en politiek. De liefde was geen verboden onderwerp.

6. Bloei en ondergang van een klassiek genre: het epos

- *Wat is een epos of heldendicht?*

Een epos of heldendicht is een (lang) gedicht waarin het leven en de avonturen van een bekende held uit de Bijbel of uit de vaderlandse geschiedenis worden beschreven.

- *Waarom werd het epos eind achttiende eeuw minder populair?*

Omdat er toen nieuwe prozagenres waren, zoals het tijdschrift en de briefroman, om populaire verlichte deugden als vaderlandsliefde (historische helden) of godsvrucht (Bijbelse helden) te propageren. Bovendien eiste de revolutionaire tijd 'snelle' genres en een epos was nu niet bepaald een genre dat je snel schreef.

Lees eerst het terzijde 'Frans-classicisme' bij de literatuurgeschiedenispagina 'Vernieuwing op het toneel'. Lees vervolgens de auteurspagina over Arnold Hoogvliet en het bijbehorende tekstfragment in het terzijde. Leg aan de hand van het fragment uit dat Hoogvliet zich niets heeft aangetrokken van de regels van het Frans-classicisme. Verschillende antwoorden mogelijk. Hoogvliet kondigt het wonder aan dat Sara een kind zal baren. Wonderen mochten niet van het Frans-classicisme. Verder zal Hoogvliets expliciete taalgebruik door sommigen als onwelvoeglijk zijn beschouwd (dus overschrijden van de 'bienséance'). In het algemeen verbood het Frans-classicisme religieuze onderwerpen.

7. Avontuurlijke levens: het succes van populair proza

- *Welk soort mensen speelt de hoofdrol in populair proza?*

Gewone mensen, dat wil zeggen, meestal zijn het marginale figuren als studenten, boeven, hoeren en klaplopers, maar in ieder geval zijn het geen koningen, aristocratische of Bijbelse personen.

- *Avonturenromans als De Amsterdamse lichtmis, De ongelukkige levensbeschrijving van een Amsterdammer en De Kloekmoedige land- en zeeheldin laten zien dat de achttiende eeuw misschien wel niet zo verlicht was als doorgaans wordt beschreven. Leg uit.*

In dit soort romans wordt een wereld geschetst die verre van verlicht is en waar iedereen elkaar voortdurend oplicht om aan geld te komen. Iets soortgelijks geldt voor travestieromans. Gedwongen door de grote sociale ongelijkheid tussen mannen en vrouwen logen ook vrouwen er op los om iets meer bewegingsvrijheid te krijgen.

Klik op het tekstfragment uit De Amsterdamse lichtmis hiernaast en lees de tekst. Valt er iets van moraal, van gewetenswroeging bij de twee vrienden te bespeuren? Leg uit.

Nee geheel en al niet. Het is leven en overleven, survival of the fittest. Wie niet slim genoeg is heeft simpelweg pech gehad.

8. Dodengesprekken

- *Wat zijn de voordelen van literatuur in de vorm van een gesprek?*

De schrijver heeft heel veel vrijheid. Hij kan in de spreektaal schrijven, is aan geen regels gebonden. Kort, lang, deftig of ordinair, alles is mogelijk.

- *Leg uit hoe het kan dat juist doden geschikt zijn om de actualiteit te becommentariëren.*

Doden zijn onschuldig. Ze kunnen niets meer doen. Ondertussen staan beroemde doden wel voor bepaalde opvattingen en meningen. Je kunt ze daarom goed gebruiken om eigen standpunten mee uit te leggen, terwijl je je tegelijkertijd verschuilt achter de dode. Een veilige en slimme manier om te voorkomen dat je als schrijver wordt vervolgd of opgepakt.

Schrijf een gesprek van ten minste 200 woorden tussen twee beroemde doden waarmee je tegelijkertijd een standpunt overbrengt. Te denken valt aan schrijvers (Multatuli, Boudewijn Büch, Ischa Meijer, Theo van Gogh), pop- of operazangers (Herman Brood, Maria Calas), politici (Pim Fortuyn), historische of religieuze personen (de paus, boeddha, Mohamed, Evita Perón), enz.

[Handelingsdoel: idealiter ziet de leerling wat voor ongekende mogelijkheden een gesprek tussen doden geeft om grapjes uit te halen, standpunten over te brengen, de geschiedenis te herschrijven, etc. etc.]

9. Tijd voor een nationale taal

- *Genootschapsdichter Johannes van Dijk uit het Limburgse Valkenburg schreef in 1772 aan een groot Haags dichtgenootschap: 'Heb toch medelijden met een kunstbroeder die in een hoek van de wereld woont, waar nooit een dichter gezongen heeft, en waar hij zijn moedertaal met niemand dan met zijn eigen gezin kan spreken'. Leg aan de hand van deze klacht uit waarom het belangrijk was dat de Nederlandse taal werd gestandaardiseerd.*

In Valkenburg spreekt iedereen Limburgs en Van Dijk kan er dus niet terecht met Nederlands. Willen alle Nederlanders met elkaar communiceren, van Limburg tot aan Friesland, dan moet iedereen Nederlands leren, maar dat kan alleen maar als er een uniforme taalstandaard is.

- *Lees de auteurspagina Verlooy. Hoe zou je het woord 'onacht' uit de titel Verhandeling op d'Onacht der moederlyke Tael in de Nederlanden vertalen? Leg uit.*

'Onacht' zou je kunnen vertalen met 'verwaarlozing'. Volgens Verlooy werd de Nederlandse taal verwaarloosd, omdat alle aandacht naar het Frans uitging.

Zowel België als Nederland zijn officieel tweetalige landen. Zie je een verband tussen het streven van achttiende-eeuwers naar een officiële Nederlandse taal en het streven van Vlamingen en Friezen naar een eigen taal?

[Handelingsdoel. Idealiter begrijpt de leerling dat een taal niet alleen een taal is, maar ook staat voor een cultuur en een identiteit.]

10. Dichtgenootschappen

Hoe beïnvloedden de dichtgenootschappen de publieke opinie?

Door gedichten te publiceren en prijsvragen uit te schrijven over belangrijke maatschappelijke onderwerpen als godsdienst, vaderland en zedenkunde

- *Waarom is, volgens de genootschappers, poëzie zo'n goed communicatiemiddel? Geldt dit ook voor hedendaagse, moderne poëzie?*

Poëzie werkt veel meer op de emoties en het hart dan proza en is daarom effectiever.

Hedendaagse poëzie: open vraag, maar in principe wordt eigentijdse poëzie in Nederland minder retorisch gebruikt en minder als propagandamiddel ingezet dan in de achttiende eeuw.

De naam van een groot dichtgenootschap in Den Haag luidde: 'Kunstliefde spaart geen vlijt'.

Hoe zou je dat in modern Nederlands vertalen? Wat vind je van andere namen als 'Kunst wordt door arbeid verkreegen', 'Oefening kweekt kunst' of 'Natuur begaafd, oefening beschaaft'.

Denk je dat dichtkunst is aan te leren of juist niet? Licht toe.

Kunstliefde spaart geen vlijt = wie echt liefde voor de kunst/literatuur heeft, zal vlijtig zijn, hard

werken (om goede literatuur te schrijven).

[handelingsdoel: idealiter heeft de leerling zich weten te verplaatsen in de literaire opvattingen van achttiende-eeuwse genootschappen.]

11. Sara Burgerhart: een roman in brieven

- *De briefroman wordt ook wel aangeduid als roman-nieuwe stijl. Wat is nieuw aan de briefroman?*

In de briefroman duiken voor het eerst doorsnee-burgers op, in plaats van de avonturiers en losbollen uit avonturenromans.

Het gaat niet meer om avonturen en anekdotes, maar om de gevoelens en de psychologie van de hoofdpersonen.

- *Waarom zijn juist brieven geschikt om een verhaal te vertellen?*

Omdat elke romanpersonage zo aan bod komt en zijn eigen karakter kan tonen door middel van de inhoud en stijl van een brief. Brieven boden daarnaast de mogelijkheid de gedachten en gevoelens van de personages uitgebreid te beschrijven. Daarnaast kon de auteur een realistisch taalgebruik cultiveren: spreektaal, dialect, etc.

De les die Wolff en Deken hun lezeressen voorhouden zou je kunnen omschrijven als 'eerst denken, dan doen'. Lees de tekstpagina Sara Burgerhart. Wat had Sara moeten denken of doen? Wie vind je naïever, Sara of R.?

Sara had eigenlijk beter moeten nadenken en niet met R. de stad uit moeten gaan.

Vanuit hedendaags perspectief zullen veel leerlingen R. naïef vinden. Welke moderne man in Nederland gaat er nog van uit dat een vrouw op deze manier te verleiden is?

12. Rhijnvis Feith experimenteert met gevoelens

- *De sentimentele roman Julia gaat over de liefde, toch werd de roman niet als zedenbedervend beschouwd. Leg uit.*

Omdat juist in deze roman een heel kuis, verheven soort liefde wordt beschreven. Beide hoofdpersonen Julia en Eduard houden zich aan het christelijke gebod geen seks voor het huwelijk te hebben.

- *Op welke manieren weet Feith de roman te vernieuwen? Denk hierbij aan stijl en inhoud.*

Stilistisch: door veel puntjes en uitroeptekens in te voegen, om aan te duiden hoe de personen door emoties worden overvallen.

Inhoudelijk: door een roman te schrijven waarin zo goed als alle actie ontbreekt en die alleen maar over gevoelens gaat.

De sentimentele mens barst voortdurend in tranen uit, omdat woorden te kort schieten. In Julia snikt Eduard: 'Nee! ik merk het, er is nog geen taal voor het gevoel – of het moesten de tranen – de gezegende tranen zijn – ja! zij zijn het – zij verlichten nu mijn geprangde borst – zij komen mijn flauwe woorden te hulp en alles wordt uitdrukking! – JULIA!'

Lees de auteurspagina over Arend Fokke Simonsz en leg aan de hand van het citaat uit wat Fokke Simonsz zo bespottelijk vond aan sentimentele literatuur.

Wat vind je van Eduard? Is hij een macho, een watje, of juist een moderne, gevoelige jongen? Leg uit.

Fokke Simonsz had in het algemeen een hekel aan al die tranen in de literatuur, maar vooral aan alle schrijvers en dichters die hun personages slechts één hete traan lieten huilen, in werkelijkheid een onmogelijkheid.

[handelingsdoel: idealiter begrijpt de leerling dat elke historische periode zijn eigen normen heeft voor mannelijkheid, vrouwelijkheid, sensibilliteit, etc.]

13. Kinderliteratuur

- *Waarom waren de kindergedichten van Van Alphen zo succesvol?*

Omdat het de eerste kindergedichtjes zijn waarin kinderen in kindertaal worden

toegesproken. Bovendien gaan ze over herkenbare, Nederlandse situaties.

- *Leg uit waarom kinderliteratuur eigenlijk net zo leerzaam was voor ouders als voor kinderen.*

Omdat ouders uit de kinderliteratuur leerden hoe de ideale ouder eruit zag en zich moest gedragen.

Lees de tekstpagina De kleine Grandisson. De schrijfster hoopte met dit boek kinderen het goede voorbeeld te geven. Leg aan de hand van Karels avontuur uit wat er zo goed of bijzonder is aan zijn gedrag.

Karel biedt onmiddellijk zijn hulp aan aan de gewonde man. Bovendien blijft hij de hele nacht bij hem om op hem te passen. Hij denkt daarbij helemaal niet aan zichzelf. Karel toont daarmee aan te beschikken over deugden als mededogen, hulpvaardigheid, solidariteit.

14. Literatuur en revolutie

- *Probeer te verklaren waarom tijdschriften belangrijk zijn voor het ontstaan van een publieke opinie.*

Doorgaande informatiestroom. Voor het eerst werd het publiek continu geïnformeerd over de politieke situatie. Daardoor werd het gedwongen na te denken over de eigen politieke standpunten.

- *Janus is een beschermgod met twee gezichten die ieder een kant opkijken. Leg uit waarom het literair-politieke weekblad Janus (1787) voor deze titel gekozen zou kunnen hebben.*

Janus was noch een orangistisch, noch een patriots tijdschrift. Het wilde niet kiezen, maar beide partijen tegelijkertijd bekritisieren als het zo uitkwam. Vandaar de twee gezichten van Janus.

Ga naar de auteurspagina Jacobus Bellamy en klik op het terzijde 'Bellamy als patriots dichter'. Lees het fragment. Leg uit hoe Bellamy met dit gedicht over stadhouder Willem V bijdroeg aan de publieke opinie.

Bellamy 'demoniseert' in dit fragment Willem V, die wordt beschreven als verrader van het vaderland. Hij steunt hiermee de patriotten.

15. Koloniale literatuur

- *Er is een groot verschil tussen gedichten als die van Mauricius en het werk van Hogendorp en Haafner, dat om andere redenen werd geschreven. Leg uit.*

Mauricius denkt slechts in termen van geld en schoonheid over de koloniën. Denkt dus vanuit een Europees kader. Hogendorp en Haafner zijn veel kritischer en zien de onrechtvaardigheid van het koloniale systeem. Zij denken vanuit de andere beschaving, vanuit de onderdrukte bevolking.

- *Dirk van Hogendorps Kraspoekol, of de slavernij, een felle aanval op het koloniale systeem, werd in 1801 in de Haagse schouwburg opgevoerd. Daar veroorzaakte het zoveel weerstand, dat al na de eerste akte het spel moest worden gestaakt, wegens geschreeuw, gefluit en vechtpartijen in de zaal. Wat zou de reden geweest kunnen zijn voor de woede van het publiek?*

Het Haagse publiek was kennelijk groot voorstander van het koloniale systeem en kon de kritiek van Van Hogendorp niet waarderen.

Lees de auteurspagina over Jacob Haafner en het bijbehorende tekstfragment in de terzijde. Wat is volgens Haafner het verschil tussen Aziaten en Europeanen? Zijn de Europeanen verlicht?

Aziaten zijn goedmoedige mensen, niet agressief en te vertrouwen. Europeanen daarentegen zijn onbetrouwbaar (in Europa zou Haafners draagstoel al zijn leeggeroofd), arrogant, agressief en hardvochtig.

Verlicht zijn Europeanen zeker niet, volgens Haafner, zolang ze andere mensen blijven

uitbuiten.

19^e eeuw

Literatuur als overleg

Vraag

1.1. Hoe kan het dat een gedicht over het verleden, als dat van J.F. Helmers, tot een bevel tot arrestatie kan leiden?

Antwoord: hoewel Helmers over het verleden schreef, zinspeelde hij op zijn eigen tijd. Impliciet was zijn boodschap: Nederland moet bevrijd worden van de Fransen.

Opgaven

1.2. Zoek op in welke tijd er ook censuur was op literatuur. Welke Nederlandse schrijvers hebben speciaal geleden onder die censuur?

1.3. Wat was Het paard van Troje waarover Pieter van Woensel schrijft? Geef een korte moderne weergave van de inhoud van het fragment uit *De Lantaarn*, met name van het deel over de pauw en de slang.

Iedereen dichter

Vraag

2.1. Wat betekent de 'verzoeningsideologie' en tussen wie moest er verzoend worden? Hoe kon literatuur daaraan bijdragen?

Antwoord: de tegenstellingen tussen patriotten en orangisten moesten verzoend worden, om samen aan een nieuwe maatschappij te kunnen werken. Literatuur kon daaraan bijdragen door niet meer te dichten over de oude kwesties, maar de nadruk te leggen op de natie, het vaderland, het koningshuis en tevredenheid.

Opgaven

2.2. Zoek in de DBNL de dichtbundel van Petronella Moens op, *Letter-kransje voor lieve en brave kinderen*. Zoek een gedicht op dat illustreert wat 'huiselijke poëzie' is.

2.3. Liefdadigheidspoëzie was heel gebruikelijk in de negentiende eeuw. Schrijf een brief aan een bekende schrijver van nu, waarin je hem of haar vraagt een gedicht te schrijven naar aanleiding van een ramp of een misstand, bijvoorbeeld het asylebeleid, fabrieksarbeid in India, dierenproeven. Het geld van de verkoop is voor de slachtoffers.

2.4. Lees via de link Marita Mathijssen, *Het literaire leven in de negentiende eeuw*, het hoofdstuk *Wat las de lezer*. Wat kom je te weten over het leesgedrag van de negentiende-eeuwse lezer?

Romantiek in Nederland

Vraag

3.1 Hoe is het mogelijk dat de Romantiek tegelijkertijd originaliteit eist en toch zich verdiept in het verleden?

Antwoord: het verleden wordt niet nagebootst maar hergebruikt. Het is een onderdeel van het heden geworden en het wordt niet gebruikt als traditie met vaste regels.

Opgaven

3.2 Zoek in de DBNL de tekst van Nicolaas Beets, *Guy de Vlaming* op. Leg uit welke van de vier kenmerken van de Romantiek je in dit lange gedicht terugvindt. Licht ze toe met passages.

3.3 Volg de link naar het thema over De historische roman. Leg uit hoe contrastwerking voorkomt in het fragment uit de roman *De pestilentie te Katwijk* van Aernoud Drost.

Gemor in de marge

Vraag

4.1 Wat was het gevolg van de Belgische opstand voor de literatuur?

Antwoord: Er kwam weer tijdelijk een opleving van de huiselijke poëzie. De aanvallen tegen de huiselijke dichters stopten tijdelijk, en alle dichters schreven weer utilitaire vaderlandslievende poëzie.

Opdrachten

4.2 In Hoofdstuk 3 staat een citaat van Willem Bilderdijk over wat poëzie is. Hier vind je een citaat uit een gedicht van Isaac da Costa over poëzie. Vergelijk deze twee citaten. Hebben de dichters dezelfde opvatting over de dichtkunst? Hoezo wel of niet?

4.3 Zoek informatie over Adriaan van der Hoop jr. Zou je hem een romantische dichter kunnen noemen?

Jong Holland

Vraag

5.1 Waarom worden de ideeën van *De Gids* beschreven als 'progressief-romantisch idealisme'? Licht elk van de drie termen toe.

Antwoord: progressief is De Gids omdat het blad naar vooruitgang streefde, romantisch omdat het daarbij het verleden centraal stelde en een hoge opvatting van de literatuur had en originaliteit hoog aanschreef. Idealisme: het blad streefde naar een ideaal van letterkunde en maatschappij.

Opdrachten:

5.2 In het artikel *Concurrentie voor De Gids* (zie de link) worden soorten tijdschriften uit de tijd van *De Gids* genoemd. Welk soort tijdschrift was *De Gids* en waren er meer van dat soort?

5.3 Maak een kleine encyclopedie van de schrijvers die betrokken waren bij Jong Holland. Geef aan bij welke groep en bij welk tijdschrift zij horen.

Vlaams nationalisme

Vraag

6.1 Probeer uit te leggen waarom het zoeken naar oude middeleeuwse handschriften gezien kan worden als een bijdrage aan de bevordering van de Vlaamse letterkunde.

Antwoord: het gaat daarbij om oude Vlaamse teksten. De letterkunde kan daarin terugvinden wat ze verloren heeft in de tijd dat het Vlaams weinig voorstelde.

Opdrachten

6.2 Geef overeenkomsten en verschillen tussen de schrijvers van Jong Holland zoals die gegroepeerd waren in Amsterdam en Leiden, en tussen de schrijvers van de Vlaamse Beweging in Gent en Antwerpen.

6.3 Zoek uit waarover de Antwerpse beeldenstorm van 1566 en de Slag der Guldensporen uit 1302 gaan. Waarom zal Consciense speciaal over die twee gebeurtenissen geschreven hebben?

Terug naar de realiteit

Vraag

7.1 Leg uit wat bedoeld wordt met 'afvallige romantici'. Waardoor is de omslag naar het realisme bevorderd?

Antwoord: schrijvers die eerst aanhangers van de Romantiek waren in hun ideeën, maar overstapten naar een andere literatuuropvatting, in dit geval het realisme. Ze vonden de Romantiek te fantastisch, te dweperig. De omslag is bevorderd door de uitvinding van de fotografie.

Opdrachten

7.2 Lees het verhaal *Wiege-Mie* in de *Betuwsche Novellen* van J.J. Cremer. Geef aan waarom dit een realistische verhaal genoemd kan worden. Welke elementen dragen daar aan bij?

7.2 Maak van het verhaal over *Wiege-Mie* een romantisch verhaal, met behoud van de elementen van het vondelingetje, de wieg en de twee arme gezinnen waarin ze terecht komt.

Humor in letterland

Vraag

8.1 Er wordt in 'Humor in letterland' onderscheid gemaakt tussen twee soorten humor. Beschrijf het onderscheid. Komen beide voor in de literatuur?

Antwoord: er is humor die te maken heeft met typetjes en grappige situaties. Die is niet speciaal alleen voor de literatuur, maar ook voor film en schilderkunst. De andere vorm van humor heeft te maken met taalspelletjes, met letterlijke en figuurlijke betekenissen en grappen daarmee. Die kunnen alleen in de literatuur (en natuurlijk op het podium, in het gesproken woord) voorkomen.

Opdrachten

8.2 Lees het verhaal *Een oude kennis* in de *Camera Obscura* van Nicolaas Beets. Wijs hierin enkele voorbeelden van de eerste soort humor aan.

8.3 Lees het gedicht *De boterham en de goudzoeker* van De Schoolmeester. Geef voorbeelden van de tweede soort humor.

Dat bliksems knappe boek

Vraag

9.1 *Max Havelaar* is een uniek boek dat toch aansluiting heeft bij stromingen in de toenmalige letterkunde. Leg uit waarom het zowel bij het Realisme als bij de Romantiek hoort.

Antwoord: Het is realistisch omdat het van de werkelijkheid van de inlander uitgaat en sociale beweging uitstraalt. Het is romantisch omdat het origineel is in de vormgeving, omdat er allerlei genres door elkaar staan.

Opdrachten

Zoek op wat het cultuurstelsel inhield, wanneer het ingevoerd, wanneer het afgeschaft is.

Schrijvers in de negentiende eeuw waren maatschappijgericht. Daar zit een bepaalde literatuuropvatting achter. Beschrijf hoe je literatuuropvatting is als je denkt dat je met literatuur de maatschappij kunt beïnvloeden.

Het boze oog van de kritiek

Vraag

10.1 . Over Busken Huet wordt gezegd: 'Hij leerde vergelijkenderwijs, internationaal en in een historisch perspectief te oordelen.' Leg uit wat daarmee bedoeld is.

Antwoord: een literair werk moet niet op zichzelf beoordeeld worden maar in vergelijking met andere van andere auteurs of van dezelfde auteur. Bovendien moet er naar internationale literatuur gekeken worden en naar literatuur uit het verleden. Dan pas kan men oordelen.

Opdrachten

10.2 Lees het eerste deel (I) van de recensie van Busken Huet over C. van Koetsveld in *Litterarische fantasien II*. Is dit een negatieve of een positieve recensie. Hoe zet Busken Huet Van Koetsveld neer?

10.3 Zoek in *De Volkskrant* een kritiek van Arjan Peters op. In welke opzichten voldoet die aan de criteria van Busken Huet, namelijk vergelijkenderwijs, internationaal en in historische perspectief oordelen?

Godsdienst uit de literatuur

Vraag

11.1 Betekende het Modernisme in de godsdienst van de negentiende eeuw hetzelfde als atheïsme? Wat was de overeenkomst tussen de bijbel en literatuur?

Antwoord: nee, je kon modernist zijn en in God geloven, alleen geloofde je niet meer letterlijk in de bijbel. Literatuur en bijbel zijn beide mythenbouwers: het gaat om de waarheid van verhalen, maar niet om de werkelijke feiten.

Opdrachten

11.2 Lees van De Genestet Leekedichtjes. Waarop heeft hij vooral kritiek? Geef dit in enkele punten aan met behulp van citaten.

11.3 Hoe komt het dat er in de 19^e eeuw zoveel letterkundigen tevens dominee zijn? Gebruik hiervoor het artikel van David Bos.

Literatuur als wetenschap

Vraag

12.1 Wat worden de kenmerken van de naturalistische roman genoemd? Licht deze toe in verband met de wetenschappelijkheidspretentie die de naturalistische roman heeft.

Antwoord: de hoofdpersonen hebben een nerveus gestel: dit heeft met de wetenschap van de psychologie te maken; hun eigenschappen zijn erfelijk bepaald: dit gaat terug op Taine; het gaat over een ontnuchtering: niet meer idealiseren want dat is niet wetenschappelijk; de burgerij wordt gehaat: aandacht voor de lagere klassen juist omdat die dichterbij de natuur staan; seksualiteit wordt openlijk beschreven: is een van de krachten die overheersen; de schrijver oordeelt niet: net zo min als de wetenschapper.

Opdrachten:

12.2 Geef met behulp van de link naar Beekman aan wat de kritiek op Lodewijk van Deyssels, *Een liefde* is geweest, en wat de reactie van de auteur zelf daarop was.

12.3 Ook boeken als *Eline Vere* van Louis Couperus en *Van de koele meren des doods* van Frederik van Eeden worden naturalistische romans genoemd. Lees de overzichtjes van die twee boeken en licht toe waarom dit zo is.

Tachtig: de beuk erin

Vraag

13.1 Met welke stroming in de poëzie die we eerder hebben gezien brak Tachtig met name? In welke opzichten?

Antwoord: met de huiselijke poëzie. Poëzie mocht niet meer een doel dienen, mocht niet meer eenvoudig en toegankelijk zijn en moest zich van een nieuwe vormtaal bedienen, die uniek was.

Opdrachten

13.2 Zoek zelf een voorbeeld van woordkunst in *Een liefde* van Lodewijk van Deyssel. Licht toe met voorbeelden waar je van woordkunst kunt spreken.

13.3 Zoek een gedicht van Tollens over de natuur, en een van Herman Gorter. Wijs de verschillen in vorm en inhoud aan.

De hele mensheid

Vraag

14.1 Wat wordt verstaan onder 'gemeenschapskunst'? Kan letterkunde wel gemeenschapskunst zijn?

Antwoord: kunst die door een gemeenschap van kunstenaars gemaakt is. Letterkunde is meestal geen gemeenschapskunst, omdat het juist om samenwerking tussen kunstenaars van verschillende disciplines gaat. In toneel kan echter samengewerkt worden tussen beeldende kunstenaars, regisseurs en letterkundigen.

Opdrachten

14.2 Frederik van Eeden loopt met zijn 'Brief aan de keizer aller Russen' vooruit op wat schrijvers van de internationale schrijversorganisatie PEN tegenwoordig doen. Zoek op wat de PEN is en wat haar doelstellingen zijn, en wat zij probeert voor elkaar te krijgen

14.3 Herman Gorter wordt vooral gewaardeerd om zijn *Mei* en *Verzen 1890*. Later vond hij dit geen juist werk meer. Kun je uitleggen waarom?

Vlaanderen volop

Vraag

15.1 Licht toe wat het grote verschil is tussen de Vlaamse literatoren van rond 1840 en die van rond 1890. Gebruik hierbij ook de link naar De Vlaamse Beweging.

Antwoord: ook hier hebben de literatoren de dienstbaarheid losgelaten. Vlaamse letterkunde hoefde niet meer zonder meer functioneel te zijn voor de natie-opbouw van België.

Opdrachten

15.2 Hoe kan het dat de Vlaamse priester Guido Gezelle in de kringen van de Tachtigers gewaardeerd werd? Licht dit toe aan de hand van een of meer gedichten van Gezelle.

15.3 Probeer het gedicht van Karel van de Woestijne om te zetten in modern Nederlands proza. Licht toe wat de dichter als beeld van mannelijkheid en van vrouwelijkheid en van de

liefde en de seksualiteit geeft.

20^e en 21^e eeuw

Uit een hoge toren

Symbolisme in de Nederlandse poëzie rond 1900

1. Noem drie kenmerken van het symbolisme

2. Wat wordt bedoeld met de Franse uitdrukking 'l'art pour l'art'? Betrek in je antwoord een verschil tussen de poëzie van de Tachtigers en die van de symbolisten.

3. Lees de themapagina 'De grenzen van de poëzie – over het probleem van de taal'. In symbolistische poëzie gaat het vaak om de (on)mogelijkheden van de taal. Maar ook in latere poëzie is dat een veelvoorkomend thema.

Noem een verschil tussen de manier waarop symbolisten het thema van de (on)mogelijkheid van de taal in de poëzie vormgeven en dichters die meer werken met typografische experimenten, zoals Paul van Ostaijen, Theo van Doesburg en tegenwoordig Tonnus Oosterhoff.

Modernisme in het proza

1. Waarom betekende het begin van het modernisme een breuk in de Nederlandse literatuurgeschiedenis? Betrek in je antwoord drie aspecten van modernistische literatuur.

2. Wat wordt bedoeld met de *stream-of-consciousness*-techniek?

3. Lees de tekstpagina over *Het land van herkomst* van E. Du Perron. Leg uit waarom deze roman als typisch modernistisch gezien wordt.

Historische avant-garde

1. Hoe wilden de schrijvers en dichters van de historische avant-garde de literatuur veranderen? Besteed in je antwoord aandacht aan de inhoud en de vorm van literatuur en de rol van literatuur in de maatschappij.

2. 'In plaats van exclusief en wereldvreemd stelden de avant-gardisten zich een kunst voor die de straat op ging en liefst ophield kunst te zijn'.

a. Leg uit wat hiermee wordt bedoeld.

b. Weet je vormen van tegenwoordige kunst, literatuur, of muziek die 'niet wereldvreemd' is en de 'straat op' gaat?

3. Lees de tekstpagina over *De feesten van angst en pijn* van Paul van Ostaijen en bekijk ook de facsimile van 'Vers 6'.

a. Op wat voor manieren breekt dit gedicht met traditionele poëzie?

b. Wat voor effect heeft, volgens jou, het gebruik van de verschillende kleuren in het gedicht?

c. Luister de audioversie van het gedicht. Wat vind je van deze bewerking? Doet het recht aan het gedicht? Vind je het een goede aanvulling op het gedicht op papier of juist niet? Waarom wel/niet?

4. Ook tegenwoordig experimenteren dichters veel met poëzie, bijvoorbeeld de dichter Tonnus Oosterhoff. Hij heeft een website waar hij 'bewegende gedichten' op publiceert. Bekijk het gedicht 'Ik niet meer' op http://www.tonnusoosterhoff.nl/menu/ik_niet_meer/. Waarin komt de manier van dichten zoals in 'Vers 6' van Paul van Ostaijen en dit gedicht overeen? En waarin verschilt die?

5. Schrijf een gedicht in de dadaïstische stijl van Paul van Ostaïjen.

Expressionisme en de 'nieuwe mens'

1. Noem drie kenmerken van het expressionisme.

2. Hoe kun je verklaren dat het expressionisme juist in de periode na de Eerste Wereldoorlog opbloeiende?

3. . Leg uit wat Paul van Ostaïjen bedoelde met 'buitenlyriese hogeborstzetterij'.

4. Het expressionisme is een stroming niet alleen in binnen de literatuur, maar ook in andere kunstvormen. De Noorse schilder Edvard Munch is sterk beïnvloed door het expressionisme. Kijk op http://www.digischool.nl/ckv2/bevo/munch/edvard_munch.htm. naar Munchs schilderij 'De Schreeuw'.

Noem kenmerken van het expressionisme (die je misschien al bij vraag 1 genoemd hebt) die je in dit schilderij terug kunt zien en leg uit waarom.

Modernisme in de poëzie

1. Leg de term 'cultuurpessimist' uit en verklaar waarom juist in het interbellum er veel cultuurpessimisten waren.

2. Wat houdt de typisch 'modernistische twijfel' in?

3. Lees de tekstpagina over 'Nieuwe gedichten' van Martinus Nijhoff. Leg uit hoe modernistische twijfel in dit gedicht aanwezig is.

4. Noem een belangrijk verschil tussen symbolistische dichters zoals Leopold (link) en modernistische dichters.

Forum

1 a. Leg de tegenstelling uit die volgens de makers van *Forum* bestaat tussen 'vorm' en 'vent'. Maak in je antwoord ook duidelijk wat een 'vent' in literatuur volgens Ter Braak en Du Perron inhoudt.

b. Wat voor standpunt nemen Menno ter Braak en Edgar du Perron in de discussie over vorm en vent?

2. In sommige kunststromingen, zoals het symbolisme, is kunst weinig maar weinig bij de maatschappij betrokken. Men hangt het idee aan van 'l'art pour l'art' kunst voor de kunst. (zie: symbolisme, link). De medewerkers van *Forum* denken hier anders over.

a. Leg uit hoe Ter Braak en Du Perron zich maatschappelijk betrokken toonden in *Forum*.

b. Wat is het verband tussen deze maatschappelijke betrokkenheid en het belang dat Ter Braak en Du Perron hechten aan persoonlijkheid in de literatuur?

3. Het tijdschrift *Forum* heeft er toe bijgedragen dat schrijvers als Nescio tot de literaire canon zijn gaan behoren. Lees de tekstpagina over 'Dichtertje' van Nescio.

Zie je in het fragment iets terug van de 'vent' die Ter Braak en Du Perron zo belangrijk vinden voor literatuur? Waarom wel/niet?

4. Noem een voorbeeld van een boek dat jij gelezen hebt waarin jij duidelijk een 'vent' ziet en een voorbeeld van een boek waarin een 'vent' ontbreekt. Beargumenteer je mening.

De Tweede Wereldoorlog in de literatuur

1. Noem twee functies van literatuur over de Tweede Wereldoorlog voor lezers en schrijvers. (trauma verwerken, verleden vorm geven)
2. a. Leg uit wat Adorno bedoelde met de uitspraak 'Het is barbaars om na Auschwitz een gedicht te schrijven'.
b. Leg uit hoe de dichtregel van Lucebert 'In deze tijd heeft wat men altijd noemde / schoonheid schoonheid haar gezicht verbrand' te maken heeft met de Tweede Wereldoorlog.
3. In veel boeken van Willem Frederik Hermans speelt de Tweede Wereldoorlog een belangrijke rol. Lees de auteurspagina over W. F. Hermans en daarna de tekstpagina over *De donkere kamer van Damokles*.
a. Wat voor mens- en wereldbeeld spreekt uit deze roman?
b. De roman speelt zich af tijdens de Tweede Wereldoorlog. Waarom leent juist deze periode van de geschiedenis zich zo goed om de ideeën van Hermans over de mens en de wereld uit te beelden?
4. *Het Achterhuis* van Anne Frank is in oorlogsdagboek en waar gebeurd, *De donkere kamer van Damokles* is een oorlogsroman en verzonnen, en Lucebert schrijft weer poëzie waarin ook de oorlog een rol speelt.
a. Welk boek/werk zou je liever lezen en waarom?
b. Welk genre (dagboek, roman of poëzie) is volgens jou het meest geschikt om het oorlogsthema vorm te geven en waarom?

Voorbij en niet voorbij - Indië in de Nederlandse letteren 1945 e.v.

1. a. Wanneer werd Indonesië onafhankelijk en wat voor rol speelde Nederland daarbij?
b. Waarom werd onafhankelijkheidsoorlog van 1945-1949 tussen Nederland en Indonesië een tijd lang in Nederland stilgezwegen?
2. Wat is meestal de functie van een terugblik op de Indische jeugd in boeken over Nederlands-Indië?
3. Lees de tekstpagina over *Nathan Sid* van Adriaan van Dis. In het fragment staat 'Nathan was er nooit geweest, maar wel gemaakt. Zijn zusters waren er geboren, net als zijn vader en veel van zijn ooms en tantes. Indië was overal in huis.'
a. Noem de elementen uit het fragment die aantonen dat Indië overal in huis aanwezig is.
b. Wat voor invloed heeft deze aanwezigheid van Indië, denk je, op de hoofdpersoon Nathan?
c. Bedenk een aantal dingen misschien in jouw eigen huis, en anders in jouw stad of dorp, waarin in voormalig Nederlands-Indië aanwezig is.
4. De titel van dit hoofdstuk is 'Voorbij en niet voorbij. Indië in de Nederlandse letteren'. Leg uit waarom Indië tegelijkertijd voorbij en niet voorbij is. Ondersteun je antwoord met een voorbeeld. Gebruik hiervoor de tekstpagina over *Nathan Sid* van Adriaan van Dis of die over "Van oude dagen, de dingen die voorbij zijn" van Tjalie Robinson.

Cynisch en landerig. De roman na de oorlog

1. Waarom vond men het proza van na de oorlog zo 'ontluisterend'? Betrek tenminste twee aspecten van de na-oorlogse roman in je antwoord van max 100 woorden.
2. Lees de tekstpagina over WF Hermans, *De donkere kamer van Damocles*. Kan je deze roman ook tot het 'ontluisterend proza' rekenen? Waarom wel/niet?

3. Zoek in Literom naar recensies van *De tranen der acacia's* van WF Hermans. Beantwoord de volgende vragen in max. 200 woorden:

- Vinden deze critici de hoofdpersoon Arthur inderdaad een ontluisterende figuur?
- Wijzen ze om die reden allemaal de roman af?
- Vind je de afwijzingen terecht?

De poëzie van Vijftig

1950

1. Leg uit wat de Vijftigers bedoelden met 'experimentele poëzie'.

2. De Vijftigers zetten zich af tegen de poëzie van de vorige generatie, onder andere tegen die van Tachtigers (link). Kijk op

http://www.dbnl.nl/tekst/luce001apoc01_01/luce001apoc01_01_0002.htm en lees 'Sonnet' van Lucebert. Hoe klinkt in dit gedicht protest tegen de poëzie van Tachtig?

3. Spontaniteit speelt in het schrijven van een gedicht bij de Vijftigers een belangrijke rol.

Lees het gedicht 'Waar ben ik' van Lucebert op

http://www.dbnl.nl/tekst/luce001apoc01_01/luce001apoc01_01_0004.htm.

Hoe zie je spontaniteit in dit gedicht terug?

4. De Vijftigers werkten samen met de groep beeldende kunstenaars van Cobra. Poëzie en beeldende kunst gaat vaker samen.. Lees de themapagina 'Woord en beeld'.

Zoek zelf voorbeeld van schrijver of kunstenaar die woord en beeld combineert. Wat vind je van die combinatie? Draagt de tekst bij aan het beeld en andersom? Waarom wel/niet?

De Zestigers: wat is kunst?

1a. Wat is het belangrijkste kenmerk van de poëzie van de Zestigers?

b. Welk genre werd door de Zestigers veel gebruikt en waarom?

2. Cees Buddingh behoorde tot de Zestigers.

a. Lees het gedicht 'Ars Poetica' van Cees Buddingh. Leg uit hoe dit gedicht past binnen de ideeën van de Zestigers over kunst.

Ars Poetica

ik weet het nog als de dag van gisteren
(ik was misschien 22): ik zat
te broeden op een gedicht, en mijn moeder
zat bij het raam de aardappels te schillen

het vers wilde maar niet lukken: het zweet
stond op mijn rug en vol ergernis dacht ik:
Hoe kan men in godshere naam dan ook
poëzie schrijven in een kamer waar
iemand aardappels zit te schillen?

die avond, toen iedereen sliep, maakte ik het
vers af: het was een bijzonder slecht vers

en pas heel veel later begreep ik: de beste
gedichten schrijft men al aardappels schillend

b. Lees nu het gedicht 'Geen schaatje' van Cees Buddingh. In dit gedicht wordt werkelijkheid tot kunst gemaakt. Wat vind jij hiervan? Is dit kunst? Waarom wel/niet?

Geen schaatje

'hé, dat lijkt wel een schaatje,
wat daar op de grond ligt,' dacht ik,
'een stoffig, grijsgroen schaatje'

maar toen ik beter keek zag ik
dat het geen schaatje was,
maar een elastiekje, ineengekringeld
in de vorm van een schaatje.

3. Maak zelf een readymade. Je kunt hier van alles voor gebruiken: reclameteksten, krantenkoppen, gebruiksaanwijzingen, afbeeldingen, enz.

4. In het hoofdstuk over de Zestigers worden verschillende tijdschriften genoemd waarin zij publiceerden. Lees de themapagina 'Literaire tijdschriften'.

a. Waarom hechten veel auteurs een groot belang aan literaire tijdschriften?

b. Tegenwoordig zijn internetsites, in plaats van tijdschriften, ook vaak een eerste publicatieplaats voor schrijvers. Zoek twee literaire sites op internet en beoordeel ze. Let hierbij op de volgende dingen:

- Wie kan publiceren op deze site? Iedereen of alleen leden?
- Heeft de site een bepaald literair 'programma'? Zo ja, wat houdt dit programma in?
- Wat voor genre wordt er gepubliceerd? Poëzie, proza, essay's etc?

De poëzie van 1970-80

Anekdotiek versus autonome poëzie

1. Wat is het verschil tussen anekdotische en autonome poëzie?

2. Rutger Kopland staat bekend als een dichter die meer anekdotische poëzie schrijft. Lees het gedicht 'Weggaan' uit de bundel *Het orgeltje van yesterday* (1968)

Weggaan

Weggaan is iets anders
dan het huis uitsluipen
zacht de deur dichttrekken
achter je bestaan en niet
terugkeren. Je blijft
iemand op wie wordt gewacht.

Weggaan kun je beschrijven als
een soort van blijven. Niemand
wacht want je bent er nog.
Niemand neemt afscheid
want je gaat niet weg.

a. Geef je mening over dit gedicht en beargumenteer je mening.

Lees nu de gedichten 'Moeder' en 'Jonge sla' uit *Alles op de fiets* (1969)

Een moeder

loopt langzaam naar haar kind om

het niet te laten schrikken,
pakt het voorzichtig op om
het niet te beschadigen,
slaat dan keihard.

Jonge sla

Alles kan ik verdragen,
Het verdorren van bonen.
stervende bloemen, het hoekje
aardappelen kan ik met droge ogen
zien rooien, daar ben ik
werkelijk hard in.
Maar jonge sla in september,
net geplant, slap nog,
in vochtige bedjes, nee.

b. Geef je mening over deze gedichten. Hoe verschillen deze gedichten van een gedicht als 'Weggaan'. Welke vind je beter?

Lees nu het gedicht 'Enkele andere overwegingen' uit de bundel *Tot het ons loslaat* (1997)
Enkele andere overwegingen.
Hoe zal ik dit uitleggen, dit waarom
wat wij vinden niet is
wat wij zoeken?

Laten wij de tijd laten gaan
waarheen hij wil,

en zie dan hoe weiden hun vee vinden,
wouden hun wild, luchten hun vogels,
uitzichten onze ogen

en ach, hoe eenvoudig zijn raadsel vindt.

Zo andersom is alles, misschien.

Ik zal dit uitleggen.

c. Koplant is later steeds autonomere poëzie gaan schrijven. Hoe zie je deze ontwikkeling in dit gedicht terug?

3. Eén van de dichters waar de Maximalen zich tegen afzetten was Gerrit Kouwenaar. Lees de auteurpagina over Gerrit Kouwenaar.

a. Noem drie thema's die in het werk van Gerrit Kouwenaar vaak terugkeren.

b. Kijk op <http://www.kb.nl/dichters/kouwenaar/gedicht01.html> en lees het gedicht 'Ik heb nooit'. In dit komen veel tegenstellingen en paradoxen voor. Noem de tegenstellingen en paradoxen die je in dit gedicht ziet.

c. Gerrit Kouwenaar schrijft veel over taal en het maken van poëzie. Leg uit hoe je dit gedicht kan lezen als een gedicht over taal en het schrijven van poëzie.

4.. In 2009 is Ramsey Nasr tot Dichter des Vaderlands gekozen. Bekijk op Youtube het filmpje waarin Ramsey Nasr het gedicht 'Ik wou dat ik twee burgers was' voorleest.

<http://www.youtube.com/watch?v=Td-0ckgcOAU&hl=nl>.

Hoe zou je dit gedicht bestempelen, anekdotisch of autonoom? Of iets anders? Leg uit.

Proza 1970-1990

Huiskamerproza versus het postmodernisme

1 a. Wat wordt bedoeld met 'huiskamerproza'?

b. Noem een boek dat jij gelezen hebt dat als 'huiskamerproza' bestempeld zou kunnen worden. Leg uit waarom.

2. Wat is het verband tussen het verschil tussen de anekdotische en autonome poëzie en de tegenstelling tussen huiskamerproza en postmodern proza?

3. Simon Carmiggelt is een auteur die schrijft in de stijl van het huiskamerproza. Kijk op http://www.dbnl.nl/tekst/carm002vro01_01/carm002vro01_01_0016.htm en lees het verhaal 'Annet'. Leg uit waarin in dit verhaal verschilt van postmodern proza.

4. Intertekstualiteit komt niet alleen voor in boeken, maar ook in films, liedjes en theater. In films kan verwezen worden naar andere films, een acteur kan een songtekst citeren, in een songtekst kunnen weer citaten uit gedichten voorkomen, enz. Dat is allemaal intertekstualiteit. Zoek een twee eigentijdse voorbeelden (een boek, een film, een songtekst, een gedicht) waarin intertekstualiteit voorkomt en geef aan waar deze intertekstualiteit uit bestaat.

Postmodernisme

1a. Welke twee stromingen onderscheidt men in het literaire postmodernisme?

b. Wat is het verschil tussen deze twee stromingen? Verwerk in je antwoord twee kenmerken van elke stroming.

2. Leg uit wat er bedoeld wordt met de uitspraak 'Alles is tekst'. Wat vind jij zelf van deze gedachte?

3. In het 'ludieke' postmodernisme kunnen zaken uit de alledaagse werkelijkheid als kunst worden voorgesteld, bijvoorbeeld de pisbak van Duchamp, of de realiteit in het werk van Ronald Giphart. In het postmodernisme worden 'hoge' en 'lage' cultuur met elkaar vermengd. Lees nu de themapagina 'Literatuur en porno'.

Is er een verband tussen de opkomst van het postmodernisme en de acceptatie van pornografische elementen in de literatuur? Waarom wel/niet?

4 a. Peter Holvoet-Hanssen is een Vlaamse dichter die voor kinderen en volwassenen dicht. Ga naar www.kapersnest.be en klik vervolgens op de link *Kaperswoorden*. Kies een gedicht uit en ga na of je het postmodern zou kunnen noemen. Let hierbij op of het gedicht een bepaalde 'kern' heeft of juist niet, of de 'ik' die in het gedicht een eenheid vormt of juist niet, of er sprake is van intertekstualiteit, of er aandacht is speciaal voor taal en het schrijven van poëzie, enz.

b. Ga ook naar de website van de dichter Tonnus Oosterhoff www.tonnusoosterhoff.nl, kies weer een gedicht uit en ga ook hierbij na of je het postmodern kunt noemen en waarom wel of niet.

Proza 1990-2008

1. Noem vijf tendensen in hedendaagse literatuur.

2. Lees de auteurspagina over Arnon Grunberg.

a. Noem enkele thema's in het werk van Grunberg.

b. Zoek een recensie uit een Nederlandse krant (zoals *Trouw*, *De Volkskrant* of *Het NRC*) over een boek van Grunberg. Hoe wordt het boek beoordeeld? Wat zijn de argumenten die de recensent gebruikt? Wat vind jij van die argumenten?

3. Een tendens in hedendaagse literatuur is dat het onderscheid tussen de schrijver, de verteller en zijn personages minder strikt is. Hedendaagse literatuur bevat dus veel autobiografische kenmerken. Lees nu de themapagina over 'Autobiografie en literatuur'. Geef je mening over de volgende stelling: *Literatuur is altijd autobiografisch*.

4. Lees de tekstpagina *Rachels Rokje* van Charlotte Mutsaers.

a. Hoe zie je de vijf tendensen die je bij vraag 1 genoemd hebt in *Rachels Rokje* terug?

b. Zou je, nu je dit fragment gelezen hebt, dit boek wel of niet willen lezen? Leg je antwoord uit.

Oude en nieuwe Nederlanders

1a. Noem twee thema's die in migrantenliteratuur een belangrijke rol spelen.

b. Leg uit waarom in migrantenliteratuur juist deze thema's zo belangrijk zijn.

2. Rodaan Al Galidi is een dichter van Irakese afkomst. Ga naar

<http://boeken.vpro.nl/personen/22543482/> en klik bij 'Video' op de link 'Al Galidi (R.A.M. 18-1-04)'. Luister naar het gedicht 'Wandeling door Harlingen'.

a. Waarom is dit gedicht een typisch voorbeeld van migrantenpoëzie?

Bij het gedicht 'Zwart-wit televisie' van Al Galidi hebben de kunstenaars van il Luster / DichtVorm een animatiefilm gemaakt. <http://www.youtube.com/watch?v=2MEUcyC5FJg>.

b. Zijn in dit gedicht ook motieven typisch voor migrantenliteratuur aanwezig? Waarom wel/niet?

c. Wat vind je van de animaties bij het gedicht? Past het bij het gedicht of juist niet?

3. Lees de auteurspagina over Hafid Bouazza

a. Leg uit wat Bouazza bedoelt met "Leve de ontworteling! Leve de thuisloosheid! Leve de ongebondenheid! Leve de verbeelding!"

b. Waarom vindt dat Hafid Bouazza dat zijn Marokkaanse achtergrond niet bepalend is voor zijn schrijverschap?

c. Stel je voor dat je verhuist naar een ander land. Daar ga je een boek schrijven. Zou Nederland een belangrijke rol in je boek spelen? Waarom wel / niet?

Literatuurgeschiedenis: Giphart en Van Royen: literatuur en massacultuur

1. Schrijvers hebben altijd nagedacht over wat de rol van literatuur en positie van literatuur is in de wereld, ook Giphart. Wat voor standpunt neemt Giphart hierover in?

2. Wat is jouw mening over de plaats van literatuur in de maatschappij? Is het iets 'hogers' en staat het los van culturele uitingen zoals film, popmuziek e.d. of kunnen al deze genres goed gecombineerd worden? Beargumenteer je mening.

3. Om het publiek te bereiken treden veel dichters op met hun poëzie. Lees de themapagina over 'Podiumpoëzie'. Klik nu op <http://3voor12.vpro.nl/speler/ondemand/29600924> en luister naar deze samenwerking tussen de Nederlandse band Spinvis en de dichter Simon Vinkenoog.

a. Vind je poëzie in deze vorm toegankelijker dan poëzie alleen op papier? Leg uit waarom wel/niet.

b. Zou je zelf naar een optreden van deze band & dichter gaan? Waarom wel/niet?

4. Tjitske Jansen is een dichteres die erin geslaagd is een groot publiek te bereiken. Lees de tekstpagina over *Het moest maar eens gaan sneeuwen* van Tjitske Jansen.

a. Hoe kun je in haar gedichten zien dat Tjitske Jansen uit de performancewereld afkomstig is?

b. Lees ook het gedicht 'Ik hou van de Icarus die wist dat de was zou smelten'.

Ik hou van de Icarus die wist dat de was zou smelten en toch naar de zon toe vloog
Ik hou van het meisje dat wel zag hoe blauw de baard van Blauwbaard was – dat was juist de reden. Ik hou van Doornroosje die alleen maar deed alsof ze sliep.

Ik hou van Sneeuwitje, die de dwergen een stelletje neuroten vond.

'Wie heeft er op mijn stoeltje gezeten? Wie heeft er van mijn bordje gegeten?'

En van de dwerg die helemaal niet zoveel van Sneeuwitje hield:

'Toen zij er nog niet was, waren wij nog zeven. En nu? Moet je ons nu eens zien.'

Van de reus die kwaad is, omdat iedereen zijn schoenen laarzen noemt.

Ik hou van wie niet in het sprookje past. Maar vooral

hou ik van Icarus die wist dat de was zou smelten en toch naar de zon toe vloog.

Wat is de rol van de sprookjesfiguren in dit gedicht? Spreekt je dat aan of niet? Waarom?

5.. Bereid zelf een korte tekst voor (dat kan een gedicht zijn, maar ook een songtekst, een rap, een stuk uit een boek of een toneelstuk, zelfs iets uit de krant) om voor te dragen.

Bedenk zelf hoe je dit wilt doen: traditioneel, in stijl van Ingmar Heytze e.a., of juist meer experimenteel, zoals Lucebert. Bedenk ook of je muziek of andere hulpmiddelen gebruiken bij je voordracht wilt gebruiken.